De groote drijver

Mathias Kemp

bron
Mathias Kemp, *De groote drijver*. Uitgevers Maatschappij Holland, Amsterdam 1927

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/kemp004groo01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

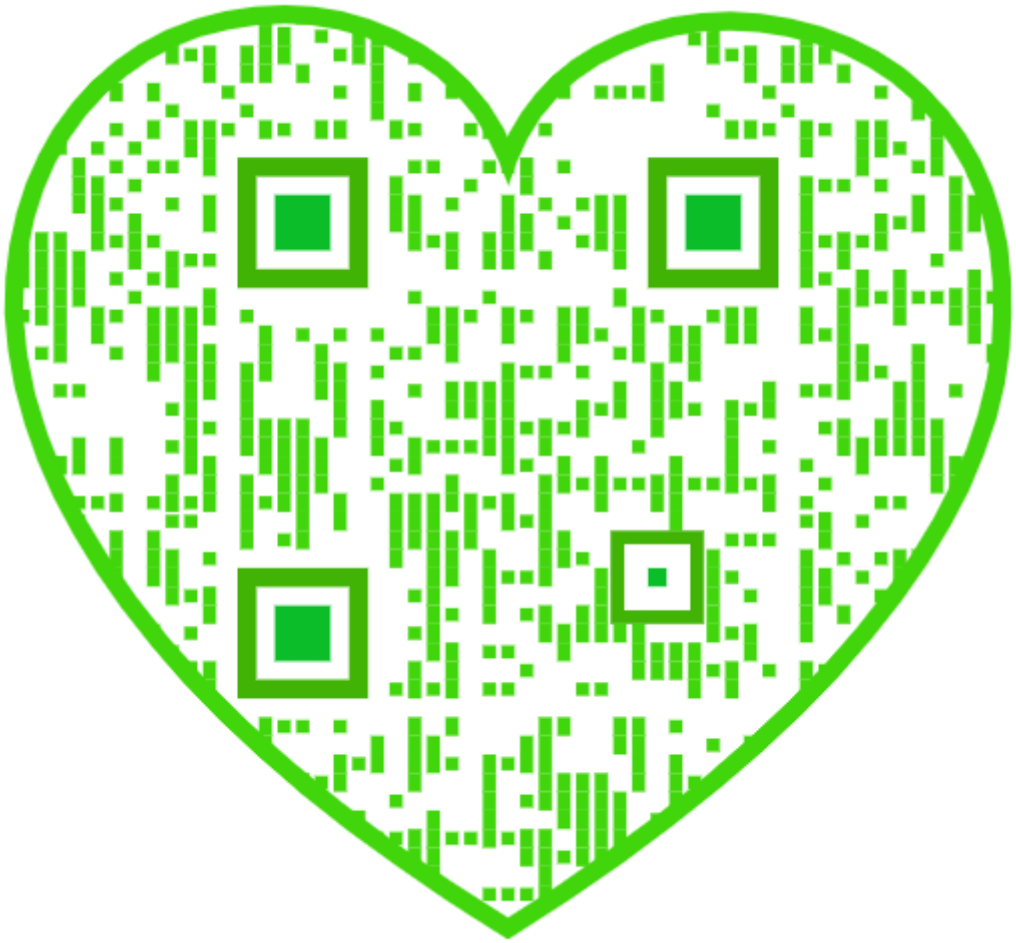

Personen.

GIEL VAN HOLSET, de Groote Drijver.
DARKHINE, een Russisch dichter.
KOLZOF, een speculant.
KAHN, een joodsch student.
Kapelaan LEBON.
ZEROMSKI, Poolsche salon-communist.
BERZSENYI, Hongaarsch geleerde.
LOTTE DIELEN, secretaresse.
KATHE.
DORA.
VROUW NITTELSBACH.
PRINSES WARJA RACHMATOF, cabaretzangeres.
GEZANTEN van Spanje, Italië, Duitschland, Frankrijk, Engeland, Nederland, Zwitserland en Amerika.
ROSENHAIN, zich noemende Trepof, volks commissaris.
ECONOMISCHE CHEF.
MILITAIRE CHEF.
EEN KARDINAAL.
EEN GEESTELIJKE.
AZIATISCHE VORSTEN.
BEDIENDEN.
EEN DWEPER.
EEN BOER.
EEN AMBTENAAR.
Een krijgsraad van legerleiders.
Aanhangers van den Grooten Drijver, zich profeten noemende.
Verder: Mongolen, Turken, Kameeldrijvers, Russische studenten, Herbergbezoekers, Mannen en vrouwen, Wachters, Kinderen en voorname toeschouwers.

1e Perspectief.

Volksbuurt in groote West-Europeesche stad, met hooge grauwe arbeidershuizen. Een ononderbroken stoet van werkeloozen trekt voorbij. Af en toe klinkt Internationale op, terwijl men tevens populaire modedeuntjes hoort fluiten.
Op den voorgrond staan drie mannen, waaronder Holset.

GEROEP IN DE MENIGTE

Honger! Weg met de kapitalisten!
Brood! Honger! Revolutie!

1e MAN

Konden er maar wat meer emigreeren.

HOLSET

Overal gesloten grenzen.

2e MAN

We hebben toch allemaal recht van leven.

1e MAN

In het centrum kunnen de mijnen niet meer mee: ze zijn uitgeput. Binnen tien jaar wonen daar negentigduizend menschen te veel.

HOLSET

Een moeilijk probleem te meer.

Beweging onder de volksmassa, geschreeuw, gerinkel van glas.

1e MAN

Ze beginnen te plunderen... Cavalerie...

Plots vallen schoten. Allen tierend en in groote verwarring af.

1e Tafereel.

Ietwat kale en onpersoonlijk gemeubelde Kamer. Aan den wand hangen enkele platen, waaronder men herkent afbeeldingen van den Christus van Limpias, van Dante, Dchengis-Khan en Stinnes.

1e Tooneel.

Holset - Kahn.

KAHN

binnentredend.

Dolf!

HOLSET

Giel van Holset!... Overigens: van harte welkom.

KAHN

Een nieuw pseudoniem?

HOLSET

Waarachtig niet, officieel, met prima papieren!

KAHN

Hoe ik nu je vluchthol ontdekt heb, zul je je wel afvragen. Zuiver toeval... want met afgeschoren knevel en wat exentriek gekleed, kun je best voor een ander doorgaan. Daarom: praat nu ook niet hardop in je zelf op straat!

HOLSET

Zeker groot toeval; ik praat alleen maar in me zelf, wanneer ik erg zenuwachtig ben.... en dat ben ik nog een beetje.

KAHN

Dat kan ik me voorstellen.

HOLSET
Laten we niet daarover redeneeren. Begin weer hevig te filosofeereen net als vroeger in Torenen. Ik werd altijd het meest, het best en het diepst Christen, wanneer ik met jou praatte....

KAHN
Dan werd intellectueel en wijsgeerig gefladderd.

HOLSET
Toegegeven, maar toch boven en onder afgronden, die ons dan bewust werden.

KAHN
En je had iemand die je tegensprak, dat heb jij noodig om je-zelf te zijn als mensch en Christen.

HOLSET
Als dat zoo is, ga ik denkelijk spoedig groot Christen worden.

KAHN

wantrouwend.

Wat wil je nu weer uitspoken? Ben je die twintig dooden al vergeten?

HOLSET
Gezien heb ik ze gelukkig niet; ik zal ze dus kunnen vergeten.

KAHN
Het wordt tijd dat je weer wat gaat vlinderen.

HOLSET
Lang genoeg maakte me dat onschadelijk. Ditmaal ben ik volkomen mezelf geworden; iemand anders dan indertijd.... toen een vroolijk, luchtig masker me vermomde.

KAHN

Dus de strenge fanaticus die je in den grond meende te wezen, zal voortaan alleen bestaan. Wat wil je eigenlijk?

HOLSET

Precies weet ik dat nog niet, maar ik voel: er is iets in wording.

KAHN

Waarom woon je hier in die star-protestantsche stad, waar ik het geen week zou uithouden?

HOLSET

Waarom hier? Om me zelf te dwingen me zelf te blijven, sterk en ongemoedelijk, en toch zonder egoisme, vol liefde zelfs, maar van strenger aard. Hier heb ik met nagenoeg niemand omgang, in Torenen liep ik met iedereen. De eenzaamheid begint me toch al hard te vallen, ik hoop dat je wat blijft. Wat kom je hier doen?

KAHN

Primitieven bestudeeren in 't museum.... en, - bon gré, mal gré - een paar handelsgeschillen van m'n naaste familie uitpluizen.

2e Tooneel.

Vorigen. Vrouw Nittelsbach.

NITTELSBACH

Meneer Holset, eenige dames voor U!

KAHN

triomfantelijk.

En je kende hier niemand.

HOLSET

Voor mij? Moet een vergissing zijn. Wat willen ze?

NITTELSBACH

U spreken.

HOLSET

Begrijp het niet. Laat ze binnen.

Vrouw Nittelsbach af.

KAHN

Zeg, ik kom later nog wel terug.

HOLSET

Waarachtig niet, speel nu maar eens m'n engelbewaarder en help me de egaliseerende invloeden der vrouw te braveeren.

3e Tooneel.

Vorigen. Käthe, Lotte, Dora.

HOLSET

Wat verschaft me de eer, dames?

KATHE

Er wordt een groot liefdadigheidsfeest gegeven voor de verwaarloosde kinderen. U koopt toch zeker een kaart!

LOTTE

En die meneer ook.

KAHN
Ik moet straks alweer de stad uit.

DORA
Dan komt U er toch zeker niet langs.

HOLSET
Eigenlijk vind ik verwaarloosde kinderen veel te aardig om te verbeteren.

LOTTE
Foei, meneer, als de verbetering ze minder maakt is dat geen compliment voor ons.

HOLSET
Maar wie zegt...

DORA
...dat wij geen verwaarloosde kinderen zijn?

KATHE
Als U zoo praat verkoopen we U liever geen kaart!

HOLSET
Amende honorable; ik bedoelde enkel, die verwaarloosde kinderen zijn.... om te schilderen.

LOTTE
En wij dan?

HOLSET
Vier jaar wil ik wacht houden in de loopgraven der liefde, om één kus van U....

LOTTE
Wat bescheidenheid!

HOLSET
Laat me uitspreken: per seconde en per wang....

KAHN
Neem je kaart, 't wordt tijd!

HOLSET
Ik ga even geld halen.

4e Tooneel.

Vorigen, zonder Holset.

KATHE
Ze moesten mij zoowat niet zeggen!

LOTTE
Als ze 't nog deden, tenminste.

DORA
Doe niet zoo preutsch, je hoort 't ook graag.

LOTTE
Hij heeft een mooien mond, zag je dat.

KATHE
Daarom coquetteert ie ook aldoor met z'n glimlachjes. Is dat 'n man!

KAHN
Kunnen jullie zwijgen?

LOTTE

plechtig.

Als een radio zonder antenne.

KAHN

zacht.

Die heeft 'n revolutietje met een paar dozijn dooden op zijn geweten!

KATHE

minachtend.

Die?! Daar heeft ie geen gezicht voor!

KAHN

Niet het type, maar wel den geest.... van zijn hart zwijg ik.

DORA

Een gebroken hart?

KAHN

Een tros roode bessen!

LOTTE

Zijn er al veel afgeplukt?

KAHN

Er schieten 'r nog wat over.

KATHE

Ik kan niet gelooven, dat iemand die zoo spreekt, tot beduidende dingen in staat is. Dat revolutietje imponeert me overigens niet. Na den oorlog heeft ieder jongmensch zoo wat meegemaakt.

KAHN

ernstig.

Ik vrees, dat ie nog tot veel beduidender dingen capabel is dan menigeen lief zal wezen.... Stil.... Daar komt ie.

LOTTE

snel.

Wat eet ie graag?

KAHN

Asperges met lamsborst.

KATHE

hoonend.

De weg naar het hart gaat door den maag!

DORA

Droom je je al in de keuken, Lotte?

5e Tooneel.

Vorigen. Holset.

HOLSET

Hier, heel m'n bezit bij elkaar geschraapt. Geef me daarvoor een plaats vanwaar ik jullie aanhoudend zien kan.... en van het tooneel niets.

LOTTE

Laatste rij. Tweede rang!

KATHE

Tegenover jouw buffet natuurlijk.

HOLSET

Hoe kan ik daar nog aan eten denken.

KATHE

Nu wordt het toch tijd dat we gaan.

LOTTE

bij 't heengaan.

Weet je wat je bij mij ook kunt krijgen?

HOLSET

Een zusterlijke omhelzing?

LOTTE

giechelend.

Asperges met lamsvleesch.

DORA

In 't hart getroffen!

HOLSET

naroepend.

Als 't lam graag in wolfsklauwen vallen zou....

KATHE

snijdend.

Memento mori!

6e Tooneel.

Holset - Kahn.

HOLSET

wat ontstemd.

Hoorde je dat?

KAHN

ontwijkend.

Die chagrijnige wou zeggen: flirt niet te hard, denk aan je einde.

HOLSET

Die kan ook gedacht hebben me toe te roepen: denk aan de dooden.... Ik ben bang dat je wat loslippig bent geweest.... En die asperges....

KAHN

Die asperges geef ik toe....

HOLSET

't Kan me ook weinig schelen.

KAHN

Die gelooven van jou toch niks groots meer. Je ziet er niet meer naar uit en je praat er niet naar.

HOLSET
Over belangrijke dingen praat ik niet: die poog ik te doen.

KAHN
Je zei: niet meer in 't moeras der liefde te willen raken, maar me dunkt dat je er alweer tot de enkels in loopt.

HOLSET

overmoedig.

In die zaken ben ik te licht om te zinken.

KAHN
Maar de giftige dampen van 't moeras?

HOLSET
Je hebt gelijk. Praten we van, wat anders. Hoe gaat het met pater Deman?

KAHN
Ik heb hem lang niet meer gezien.

HOLSET
Voor een eclecticus als jij bent, heb je 't toch lang volgehouden bij hem. Geloofde je zelf aan een bekeering?

KAHN
Ik zoek....

HOLSET
Schoonheid en 't moet waarheid zijn! Je zoekt als een aestheticus, die vindt nooit! Zoek als een kind, of als een tramconducteur voor mijn part, en alleen naar de waarheid, ook al zie je niet dadelijk de schoonheid erin. Dan kom je tot rust!

KAHN
Ben jij tot rust gekomen?

HOLSET
In de diepste lagen van mijn gevoels- en gedachtenleven was het altijd rustig, haast zei ik: te zeer. Doel van leven en lijden zijn voor mij geen probleem. Wanneer de menschen deugen kan er bijna complete harmonie heerschen. Mij kwelt de eeuwigheid ook niet, maar wel de tijd!

KAHN
En van den weeromstuit kwel jij den tijd weer.... Zeg, neem me niet kwalijk, ik moet nu naar het museum. Ik loop straks nog wel even aan. Zoek je intusschen een andere kamer, ik vind ze ongezellig, onpersoonlijk.

HOLSET
Den duivel der gezelligheid bande ik met opzet. Geheel onpersoonlijk is ze overigens niet, kijk maar eens rond.

KAHN
Waarachtig: de Christus van Limpias....

HOLSET
Aan de legende daaromtrent geloof ik niet!

KAHN
Dante.... Stinnes.... en wie is die Mongool?

HOLSET
Dschengis-Khan!.... Wat anders dan, Maurits Kahn.

KAHN
Ben ik al vijftig, wie weet!..... Waarom heb je hier weer zoo'n veroveraar hangen?

HOLSET
Weet ik het! Onderbewuste preferenties.

KAHN
Ook als jood heb ik eerbied voor Christus.... en voor Dante.... zelfs voor Dschengis.... maar Stinnes?

HOLSET
Voor de rest spreekt de kamer van m'n geregelde afwezigheid!

KAHN
Die ik completeer.... Tot ziens....

HOLSET
Discretie.... en ik heet Giel van Holset.

7e Tooneel.

Holset alleen, later Nittelsbach.

HOLSET
Verdomd.... ik begin weer te flirten....

scheurt toegangskaart stuk.

Weg ermee.... de gemoedelijkheid uit mijn verleden wil ik vergeten, in de toekomst bestaat ze voor mij niet meer....

geklop op de deur.

Binnen.

NITTELSBACH
Een geestelijke voor u, meneer.

HOLSET
Een dominee soms?

NITTELSBACH

Een katholieke, geloof ik.

HOLSET

verwonderd.

Hé.... ik dacht, hier woonden geen katholieken. Laat maar binnen.

8e Tooneel.

Holset - Kapelaan Lebon.

LEBON

zich voorstellend.

Kapelaan Lebon.

HOLSET

Holset.... Ik ben een beetje verbaasd.... ik dacht dat hier alleen maar protestanten woonden!

LEBON

Diaspora!.... veel grondwerkers.... Bovendien heeft het nieuwe filiaal van de Weensche bank nogal wat Katholieken hier gebracht.... en de ijzergieterij Vulcaan ook....

HOLSET

Ik begrijp 't, U komt eens poolshoogte nemen. Nu, ik kwam altijd trouw mijn kerkelijke verplichtingen na en nu dit hier mogelijk blijkt, zal ik 't zeker niet laten.

LEBON

U is nog ongetrouwd.

HOLSET

Voor mij de eenige manier om tenminste één vrouw gelukkig te maken.... door ze *niet* te trouwen.

LEBON

Dat meent U zelf niet. Zeg, U is nog jong.

HOLSET
Wind en weer dienende.... en met wat gezichtsbedrog.... Allo.... 't kan nog zoo'n beetje.

LEBON
We hebben een katholieke dansclub opgericht.

HOLSET
In modernigheid hebben we de socialisten al geklopt.... maar wat bedoelen we daarmee? Mondainigheden volgens principe?.... Neen, fokcentrale!.... Ik was er zoo gauw niet; ik kom immers uit een gejheel katholieke streek. 't Spijt me wel.... ik dans gelukkig niet. Ik liet dansen, ik laat dansen, ik zal laten dansen. Mooi vervoegd.

LEBON

opstaande.

Ik geloof dat ik aan 't verkeerde adres ben.

HOLSET
Voor de dansclub, zeker! Maar blijf zitten, daar zijn nog wel andere dingen van belang dan.... vergeef me de uitdrukking.... zoo'n fokcentrale met jazzband-accompagnement. Werkelijk, ik geloof, dat we eer een wereldcampagne - of tenminste een campagne in West-Europa - kunnen gaan ondernemen voor het celibaat. Er zijn huwelijken genoeg; aan grooter kinderproductie zie ik op zichzelf geen behoefte. We komen kloosterlingen te kort - niet in goed betaald onderwijs - maar in de missies vooral. En roepingen in Frankrijk en Zuid-Amerika.

LEBON
Met het laatste ben ik het wel eens, met de rest niet.... allerminst.... kinderbeperking is een zware zonde.

HOLSET
Accoord, 'k wil ook geen huwelijken onvruchtbaar maken. Ik constateer enkel: wij lijden in Europa aan overbevolking, in de laatste eeuw verdubbelde het aantal inwoners. Op sommige deelen van Azië, Indië, Java, Japan, China is het evenzoo gesteld. Waar gaan we naar toe met die menschen?

LEBON
Onze Lieve Heer die de musschen spijzigt zal ook de menschen niet vergeten.

HOLSET
Ik voel mijn mede-verantwoordelijkheid voor de toekomst.

LEBON
Daarom trouwt U niet?

HOLSET
Toch niet: ik heb te veel te weinig liefgehad en te weinig te veel.

LEBON
Ik begrijp er niet te veel van maar wel te weinig.

HOLSET
Ook niet erg.... Zeg.... we raakten daar zooeven een probleem aan, waarover ik dikwijls pieker. Ik beweer, dat de emigratie door een volkenbond moet worden ge-

regeld.... Anders gaan we elkaar weer vermoorden als in '14.

LEBON

In de weinig bevolkte werelddeelen woedt de oorlog ook.

HOLSET

Daar kan die, levend volgens beter beginsel, vermeden worden, hier haast niet meer. In elk geval, met of zonder oorlog, er moeten millioenen weg uit Europa; er is in Amerika, Afrika en Australië trouwens nog plaats voor onbeperkte tijden. Ik verzamel nu statistieken en ga er dan een boek over schrijven. Ik probeer het in alle moderne talen vertaald te krijgen, misschien geeft dat wel een stoot in de goede richting.

LEBON

U hebt nog illusies.

HOLSET

Idealen!.... sommige noodgedwongen....Al ben ik in den grond misschien een oorlogszuchtige natuur - of juister: gekweld door een aangeboren gave voor oorlogvoeren - toch blijf ik Christen genioeg om voor een ideaal van eeuwigen wereldvrede.... te strijden.

LEBON

Dat is een maçonniek ideaal!

HOLSET

hoonend.

U moet eens op retraite gaan, eerwaarde.

LEBON

geërgerd opstaande.

Er staat ook geschreven: geen vrede kom ik brengen, maar het zwaard! Adieu.

HOLSET

naroepend.

Maar ook: wie het zwaard bemint, zal door het zwaard vergaan. En in de tien geboden: gij zult niet doodslaan.

9e Tooneel.

Holset - Nittelsbach.

HOLSET

alleen.

't Zijn me wel theologen en moralisten.... En toch heeft Christus inderdaad gezegd: geen vrede kom ik brengen, maar het zwaard!

NITTELSBACH
Een prentbriefkaart voor U, meneer Holset.

HOLSET
Laat zien!.... O jé.... een snoezig paartje met hevig verliefde kopjes, glad als geschoren eitjes.... groeten van Lotte Dielen en van de asperges.

NITTELSBACH
Waarom verscheurt U die kaart? En uw toegangsbiljet?

HOLSET
Gooi ze gauw in het vuur....

NITTELSBACH

heengaande.

Wat 'n vrouwenhater.

HOLSET

in gedachten heen en weer loopend.

Geen vrede kom ik brengen, maar het zwaard! Wat een geweldig woord.... 't is of ik daarop wachtte.... maar nog niet rijp er voor ben.... Vrouw Nittelsbach....

NITTELSBACH
Hebt U berouw gekregen?

HOLSET
Hebben ze jou ook zoo'n kaart opgeplakt voor dat liefdadigheidsconcert?

NITTELSBACH
En nog wel een dure.

HOLSET
Ga je er naar toe?

NITTELSBACH
Ik heb er geen tijd voor.

HOLSET
Goed, ik koop ze.... Hoe laat begint dat?

NITTELSBACH
Om half acht.

HOLSET
Best, leg ze maar gereed.

(Nittelsbach af.)

Geen vrede kom ik brengen, maar het zwaard.... Ik begrijp het nog niet goed.... ik voel me nog niet rijp ervoor.... Ik ga voorloopig nog maar eens naar dat concert.... Laatste rij, tweede rang.... bij het buffet....

2e Perspectief.

Binnenhof karavaanherberg in Turkestan.
Twee kameeldrijvers.

1e KAMEELDRIJVER
Op mijn ouden dag kan ik weer gaan gidsen.

2e KAMEELDRIJVER
Je hebt toch groote kudden gehad toen je aan de rivier woonde.

1e KAMEELDRIJVER
In dit vervloekt land keert alles tot ellende. Mijn kudden werden me door Tchunguzen geroofd, mijn herders hebben ze gedood. En de rivier is weg....

2e KAMEELDRIJVER
De rivier?

1e KAMEELDRIJVER
Ik woonde bij het Lop-Nor. De rivier is verzand en het meer heeft zich verplaatst. Wat zijn mijn huis en landerijen nu nog waard? Twee dagreizen verder vind je eerst water.

2e KAMEELDRIJVER
De duivels regeeren dit ongelukkig land.

1e KAMEELDRIJVER
Daar, ver in het westen.... ligt het paradijs.

2e Tafereel.

Klein vergaderzaaltje. Na afloop van 'n vergadering zijn eenige bezoekers blijven napraten.

1e Tooneel.

Holset, Lebon, Zeromski.

LEBON
Ik kan het er toch niet mee eens worden.

HOLSET
Dat zou me ook verwonderen.... Overigens heb ik nog maar enkel het probleem gesteld.

ZEROMSKI
Kinderbeperking is de eenige remedie.

HOLSET
Daar kom ik tegen op, zoo hard als de kapelaan hier, die 't nooit eens is met mij. We moeten geen natuurwetten schenden, dat is moorden bij voorbaat en in de toekomst.

LEBON
Tot die conclusie komen de menschen toch als ze jou hooren.

HOLSET
Ik noem maar feiten en cijfers. Feit blijft, dat in Europa en groote deelen van Azië per vierkante kilometer veel te veel menschen wonen, te veel om in alle omstandigheden behoorlijk te voeden, te veel om allemaal werk te verschaffen. Cijfers somde ik op tot vervelens toe. Dat kan op die manier geen halve eeuw meer doorgaan of er komt een catastrophe als nooit te voren gekend.

ZEROMSKI
Daar willen de communisten....

HOLSET
Praat me van geen stelsel, jij huis-en-tuin-Lenin, géén stelsel kan daar iets aan veranderen! In den grond blijft het een rekensom.

LEBON
Waarom interesseer je je daar toch zoo voor?

HOLSET
Waarom ging Pater Damiaan onder de melaatschen wonen? U gelooft toch niet dat ik uit grondspeculatie binnenlanden in andere werelddeelen heb opgekocht?

ZEROMSKI
Als U de kinderbeperking niet aandurft, wil U dan de huwelijken rantsoeneeren? Per duizend aanvragen vierhonderd bijvoorbeeld!

HOLSET
Wat ik wil is me zelf niet geheel klaar. Maar we loopen op den duur in ellende vast. Europa is te dicht bevolkt en leeft te duur bovendien. Onze steenen huizen, veel en zware kleeren, onze weelde in bijna alle lagen der bevolking - een weelde waarvan we ons zelfs niet meer bewust zijn - dat alles moet tot iets fataals leiden. Over dit probleem denk ik na.

LEBON
En dan is de wereld veranderd.

2e Tooneel.

Vorigen, Kahn, Holset.

KAHN

Holset op voorgrond roepend.

Zeg, die kip klampte me aan. Ik geloof dat ze aan de deur van de zaal op je wachtte.

HOLSET

Was ik maar niet naar dat concert gegaan!

KAHN

Een verovering?

HOLSET

Ik beleger geen vestingen, dat weet je. Openen ze bij mijn nadering onder gejuich de poorten, dan trek ik aan den eenen kant binnen en aan den anderen kant er weer uit. Maar wat wil ze eigenlijk?

KAHN

Ze wou je wat vragen.

HOLSET

Toch niet over asperges of de shimmy?

KAHN

Neen over je speech!

HOLSET

Raad haar dat af, zeg....

KAHN

Lotte wenkend.

Wees niet onhoffelijk. Luister nu maar en hou je goed.

LOTTE

Ik wou U nog wel complimenteeren; ik vond het heusch aardig en interessant.

HOLSET
Mijn onderwerp was zeker interessant. Maar aardig?.... Ik vind U aardig!

KAHN

mompelend.

Maar interessant?

LOTTE
U spot altijd... Ik heb werkelijk met belangstelling alles gehoord.

HOLSET
En wakker gebleven?... Hulde!

LOTTE
Ik hoop U daarover nog eens te kunnen spreken.

HOLSET

tot Kahn.

Acteert ze nu als engel of als duivel?

LOTTE

tot Kahn.

Wat bedoelt ie daar weer bij? Hij is altijd dubbelzinnig.

HOLSET
Neem me niet kwalijk; ik moet mijn tegenstanders daarachter tenminste ridderlijk groeten voor ik wegga.

lot Lebon.

Om even op 'n woord van straks terug te komen: zeker, de wereld is niet genezen met over een kwaal - of een der kwalen - waaraan ze lijdt, na te denken.

LEBON
Hier kan God alleen helpen.

ZEROMSKI
Zoo ben je gemakkellijk ervan af.

HOLSET
Ik geloof dat God in de natuur de krachten heeft gelegd, die bij ziekte ervan de genezing ook weer voortbrengen. En ik denk, dat we - voor we een mirakel vergen - met ons gezond verstand dat moeten hebben gedaan, wat we vermogen, om mensch of maatschappij te genezen.

LEBON
Wel een erg vaag Godsvertrouwen.

HOLSET
Denk aan de gelijkenis der talenten.

ZEROMSKI
Wat wil je nu eigenlijk?

HOLSET
Genezen en voorkomen, hoe staat nog niet vast. Misschien als chirurg. Voorloopig vestig ik de aandacht op de feiten en op de noodzakelijkheid eener internationale distributie van Europeesohe en Aziatische bevolkingsoverschotten.

LEBON
Binnen eenige jaren moeten de sterftecijfers weer stijgen; de overschotten worden dan geringer.

HOLSET
Er zijn ook nog voedingsstoffen te trekken uit mineralen. Dat kan het tempo wat vertragen, meer niet.

ZEROMSKI
Allah is groot en Holset is zijn profeet.

HOLSET
Scheld me maar voor profeet, daarvoor wil ik profeet zijn en heeten!

KAHN
Begin een campagne voor kloosterroepingen. Een prachtig middel dat ons de katholieke middeleeuwen aan de hand doen!

LEBON
Ik vind het beschamend dat een andersdenkende dat zeggen moet, meneer Holset.

ZEROMSKI
Trouwens ook de Buddhisten kenden kloosters.

HOLSET
En de oude Peruvianen, enzoovoorts.... Och, het middel is subliem, maar nu niet meer afdoende... en bovendien, ik, ata leek, zou het celibaat preeken, terwijl de geeste lijken van den kansel roepen; de wiegen mogen nooit leeg staan. Vaarwel, ik moet een jonge dame naar huis brengen. Vannacht kunt ge dus nog gerust slapen. Ook ik zal dat pogen,... wanneer daar straks de demonen van de romantiek me niet te pakken krijgen.... Kom, juffrouw Dielen, U hebt me nog inlichtingen te vragen!.... Ik wensch U allen goeden nacht.

LOTTE

bij 't heengaan.

Heusch, ik wil U over de overbevolking spreken.

HOLSET
Kijk me niet zoo aan, want dan antwoord ik alléén maar over je oogen!

3e Tooneel.

Vorigen, behalve Holset en Lotte.

ZEROMSKI
Wat is dat toch voor welbespraakte vent?

LEBON
Is die ook nog 'n beetje Don Juan?

KAHN
Eer wat te veel Parcival of juister: een mengsel van allebei, 't ligt er maar aan van welken kant je hem bekijkt.

LEBON
Hij lijkt me erg gauw onder den indruk!

KAHN
Maar tegelijk allervluchtigst! 't Kan nooit kwaad.

ZEROMSKI
't Ergste wat een meisje hem verwijten kan!

LEBON
Gaan de heeren mee in de richting van de markt.

KAHN
Graag, eerwaarde, ik wou toch nog eens met U praten over de mystiek van Sint Jan van het Kruis.

4e Tooneel.

Vorigen, Holset.

HOLSET

terughollend.

Ik heb m'n portefeuille laten liggen.

ZEROMSKI
Daar achter op dien stoel.

HOLSET
Adieu!!! anders wordt ze nog boos.

LEBON
Loop maar hard, vredesapostel.

HOLSET

wegloopend.

Ik ga me tot Uw inzicht bekeeren: geen vrede kom ik brengen, maar het zwaard!

3e Perspectief.

Mongolië. Tent. Eenige Mongolen en Turkmenen zitten om een houtskoolvuur.

1e MONGOOL
Dat onderlinge oorlogvoeren moest uit wezen. Dan helpen, de blanken den een, dan weer den ander.... totdat we allemaal hun slaven zijn.

TURKMEEN
De dagen van Dschengis zijn voorbij.

3e MONGOOL
Men beweert dat het blanke ras begint te rotten.

1e MONGOOL
Gevaren van de weelde. Misschien komt onze tijd weer opnieuw.

TURKEN
We moesten onze volken weg kunnen rukken uit deze vervloekte kale, onvruchtbare landen. Hier moeten we dieven en moordenaars worden.

3e MONGOOL
De levende Buddha zou hebben gezegd dat er een profetie bestaat, die voorspelt: dat wij allen nog eenmaal, een verre reis naar een zacht en rijk werelddeel in het Westen zullen ondernemen.

3e Tafereel.

Holset's kamer als kantoor ingericht.

1e Tooneel.

Lotte, Kahn.

KAHN

binnentredend.

Zoo, zoo; hier is in een half jaar tijd toch wel wat gebeurd. Juffrouw Lotte als secretaresse.

LOTTE
Als typiste.

KAHN
Wat ben je bescheiden... En hoe bevalt het je?

LOTTE
Interessant is het hier wel, en geleerd, maar....

KAHN
Je had wat anders verwacht.

LOTTE
Eigenlijk wel; toen ik hem zoo voor het eerst leerde kennen, sprak ie heel anders.

KAHN
In zijn vrijen tijd en bij wijze van tijdpasseering kan ie heel aardig zijn voor meisjes!

LOTTE
Hij beduidt toch wel meer dan, wij meenden, maar hij is soms erg teruggetrokken. Vooral sinds die Rus Kolzoff hem zoo'n beetje het hoofd op hol heeft gebracht. Als je van den duivel spreekt... daar heb je dien Rus.

2e Tooneel.

Vorigen, Kolzoff, Warja, Lotte stelt beiden aan Kahn voor.

KOLZOFF
Hier zijn we in 't hol van den leeuw.

WARJA
Zoo, hier huist dus je protégé.

KOLZOFF
Protégé? 't Eenige wat ik doe is den meester in staat stellen zijn campagne voor een systematische bewoning der aarde zonder geldzorg door te zetten. Zie je, daar zijn nu die vuile, met valutaspeculaties verdiende dollars nog goed voor.

WARJA
Je houdt toch nog wel wat over?

KOLZOFF
Genoeg voor 'n souper en 'n ring met brillanten.

WARJA
Hoe ziet die zonderling er uit.

KAHN
Op 't eerste gezicht heel gewoon.

KOLZOFF
Interesseert je dat meer dan zijn groote ideëen?

WARJA
Daar heb je me gisteren onder de pauze al een half uur mee verveeld: de volkenbond moet een grootsche emigratie propageeren en organiseeren. Voilà!

KAHN
Ik heb door m'n reis in de laatste acht maanden de beweging niet meer kunnen volgen..... Hoe staat 't ermee?

KOLZOFF
Juffrouw Lotte kan het best weten.... Is die Amerikaan nog in de stad?

LOTTE
De gezantschapssecretaris of die dweper?

KOLZOFF
De officieele!

LOTTE
Holset is er juist heen, maar kan elk oogenblik terugkomen.... Ik geloof niet, dat ze in Amerika veel voor een radicale regeling voelen. Noord-Amerika weert de katholieken en orthodoxen, Zuid-Amerika wil zoo weinig mogelijk slaven en Germanen, om niet overrompeld te worden.

KAHN
Hoe gaat 't met het boek van Holset.

WARJA
O, schrijft die ook al boeken?

KOLZOFF
De hooggeborene ontwaakt!

WARJA
Warja Durasorte, dramatische sopraan....

KOLZOFF
Op cabaretprogramma.

WARJA
.... stelt belang in kunst en wetenschap.

KOLZOFF

In 's hemelsnaam dan maar.... Ja, van dat boek gesproken, het wordt heel druk gecommentarieerd en nog weinig gekocht. Bijna ieder recensent geeft hem tenslotte gelijk, maar niemand steekt een vinger uit om de organisatie die hij voorstelt effectief te maken.

KAHN

Ik meen toch vernomen te hebben, dat zich in Weenen een Holsetclub heeft gevormd.

KOLZOFF

Ik hoor beneden zijn groote propagandisten. De studenten en bovenal Darkhine. De Russische groep van onze technische hoogeschool dweept met hem als met een profeet.

KAHN

Zooals trouwens de exotische clubs van al de Europeesche universiteiten.

KOLZOFF

Darkhine heeft ‘Zangen der stormcolonnen’ gedicht, om zelfs een Fin gek te maken. In Rusland begint het volk ze te zingen; hier declameert men ze op voordrachtavonden en ziet men enkel literatuur erin! Darkhine vertaalt ook het boek en de andere geschriften van Holset.

3e Tooneel.

Vorigen. Holset, Darkhine, gevolgd door eenige Russische studenten.

KOLZOFF

voorstellend.

Een nieuwe bewonderaarster: Warja Durasorte.

HOLSET
Een nederig mensch: ik zelf.... Ah, monsieur Maurice, kom je weer opduiken.

WARJA

tot Kolzoff.

Wat lijkt die erg gewoon.

KAHN
Ik ga terug, ik -ben uitgeboemeld. Ik wou je natuurlijk nog even, ‘Adie’ komen zeggen. Hoe gaat het?

HOLSET
Goed en slecht! iedereen gelooft me en niemand doet wat! Ik trek prachtige zalen, krijg razend applaus, m'n boek wordt erg geprezen, zelfs af en toe gekocht, daar blijft het bij. Ik raak in de mode; na Freud, Tagore, Einstein... ook Holset. Daarvoor leef ik intusschen niet!

KOLZOFF
Wat zei de Amerikaan?

HOLSET
Hij interesseerde zich enorm voor mijn idee, was beleefd als een kellner, maar bracht me tevens de boodschap, dat de gezant er niets van hebben moest en de president nog minder. De Zuid-Amerikanen voelen wat ervoor, doch alleen onder voorwaarden van volkomen politieke rechteloosheid der beide eerste geslachten. Ik word 'n beetje moedeloos.

DARKHINE
Geloof je nog altijd aan een vreedzame oplossing van het probleem?

STUDENT
Of aan een regeling door den volkenbond?

HOLSET
Eerlijk bekend: ik heb er altijd aan getwijfeld. In mijn onderbewustzijn heb ik sinds lang de gewaarwording dat gewelddadigheden niet zijn te vermijden.

KAHN
Herinner je je dien tekst van kapelaan Lebon?

HOLSET
Geen vrede kom ik brengen, maar het zwaard! Dat Evangeliewoord begint me te obsedeeren. Honderdmaal overtuig ik me en laat ik me overtuigen door Evangelie-kenners van alle gezindten, dat dit woord eigenlijk een negatieve bedoeling heeft: door Mij zal niet de vrede in Uw leven komen, doch het zwaard Mijner vijanden. Het baat niet. Telkens opnieuw schreeuwt het in mijn ziel en wekt het een onverklaarbaar élan naar groote dingen op, groote dingen van oorlogszuchtigen aard..... bij mij den anti-militairist.

DARKHINE
Je moet weg uit dit wereldje van dilettantisme.

WARJA
Reis met ons naar Rusland! Nu 't Bolchewisme van aard veranderd is en weer een echt Russisch bewind geworden, gaan de meesten van ons terug. Ga mee, hier leeft geen geestdrift meer.

DARKHINE
Geen geloof tot een geweldig ideaal!

HOLSET
Dáár kan de leer nog het leven wezen; meer dan hier in elk geval! Ik hel tot die gedachte over.

telefoon schelt.

Mijnheer Kolzoff is hier..... een oogenblik..... Mijnheer Kolzoff, de Russische consul!

KOLZOFF

na even luisteren.

Vervloekt, begint de ellende weer?

WARJA
Wat is er aan de hand.... Oorlog?

KOLZOFF

telefoneerend.

Ja, ja, dat zal wel moeten.... intusschen dank.

tot de anderen.

Spanning tusschen Rusland en de randstaten.... over de Rumeensche kolonisten in de Krim. Als we naar Rusland terug willen, moeten we ons haasten! laten we den nachttrein nemen.

DARKHINE
Het oude liedje.... te veel men,schen op te weinig grond.... Reis mee af, Holset!

WARJA
Ik introduceer je bij mijn oom in Odessa!

HOLSET
Vanavond treffen we elkaar in den nachttrein.

KOLZOFF
Laten we dan voortmaken, we hebben maar een halven dag om ons te prepareeren.

Russen haastig af.

4e Tooneel.

Holset, Kahn, Lotte.

KAHN
Een dramatisch afscheid nemen we nog.

HOLSET
Ik voel dat groote dingen komen.

LOTTE

zwak.

Zou ik in mijn betrekking kunnen blijven?

HOLSET
Hé.... Neen, dat gaat niet.... Wat zou je voogd zeggen als je mee naar de Krim wou. Blijf liever hier; voorloopig is 't leven voor jou hier nog veel plezieriger.

LOTTE

onzeker.

Voor mij toch niet zoo.....

KAHN
Zeg, die gestrande prinses, eeri mooi wijf.

HOLSET
Ja! in de agitatie heb ik dat niet zoo gemerkt.. Ja,...

KAHN
Pas maar op! Iemand met groote idealen, moet zich vrij weten te houden... Ze lijkt me wel gevaarlijk.

LOTTE

weifelend.

Ze was de vriendin van minister Elving.

HOLSET
Je bent goed op de hoogte.... Toch heb je gelijk, Kahn, ik moet oppassen... Hoor eens Lotte, als je voogd het

toelaten zou - waaraan ik hard twijfel - ga dan mee of kom na bij gelegenheid. Ga hem eens erover spreken.

LOTTE

snel en verblijd afgaande.

Ik zal 't probeeren.

5e Tooneel.

Holset, Kahn.

KAHN
Waarom wil je haar nu meenemen?

HOLSET
Ook in mij strijdt het al-te menschelijke met het bovennormaal-menschelijke.... Het boven-normale dient sterk te blijven.

KAHN
Daarom neem je je typiste mee?

HOLSET
Mijn bliksem-afleider! Ik vind haar aardig; maar ze heeft niet type of psyche die me het hoofd doen verliezen.

Telefoon schelt.

Hallo.... Russisch Consulaat.... Ja, ik kan wel even komen....

tot Kahn.

Loop nog 'n eindje mee; de Russische consul moet me spreken.

KAHN
Wat wordt het dramatisch afscheid nog gewoon!

HOLSET
Troost je. Hier is het buitengewone gewoon geworden!

Beiden af.

4e Perspectief.

Herberg in het Uralgebergte. Eenige gasten, waaronder een ambtenaar.

1e GAST
Schrijft je broer wat bizonders uit Praag.

AMBTENAAR
Hij heeft van een student gehoord, dat een profeet voor een nieuwe groote volksverhuizing is opgestaan.

2e GAST
Ik wil hier wel weg! Ik heb genoeg van honger, wolven, sneeuw en dennenboomen.

AMBTENAAR
Een geweldig plan moet al ontworpen zijn: heel het Westen wordt overzee gejaagd, de Russen dringen naar den Atlantischen-Oceaan. De Aziaten komen hierheen.

1e GAST
Wie voorspelt dat?

AMBTENAAR
Den naam van dien profeet wist mijn broer ook niet te noemen, gezien heeft hij 'm evenmin. Er wordt gefluisterd dat hij een zending des hemels vervult en dat hij dingen voorspeld heeft die al uitgekomen zijn. Op 't oogenblik zou hij aan de Zwarte zee wonen.....

4e Tafereel.

Zuid-Russisch landhuis.

1e Tooneel.

Holset, Darkhine.

DARKHINE

Hou je geheimzinnig, je wint erdoor aan vage grootheid. Ik geloof in de natuurlijke noodzaak van 'n nieuwe volksverhuizing, die jij het eerst inzag en waarvoor je ons wist te winnen, die jij leiden kunt met je onverzettelijke energie en fijn berekende tactiek. En toch naar uiterlijk en gebaar ben je te gewoon, en wil je ook niet anders wezen. Goed, je bent er niet minder om, maar hoed je voor gemeenzaamheid. Laat je zelden zien en hooren, alleen op de beslissende momenten, dan is ook altijd de geest in jou vaardig. Laat mij je ideeën hier bemiddelen, vertaald in mijn Russisch-Mongoolsch temperament. Blijf voor allen de geheimzinnige, haast ongenaakbare Groote Drijver! Wij zijn de profeten der geweldige toekomst.

HOLSET

Je hebt gelijk. Ik wil te vaak een der velen zijn, dat maakt niet genoeg indruk.... en ik moet ieder middel aanvaarden dat de groote weldaad nader brengen kan, al zal ze de eerste halve eeuw nog wel de weergalooze misdaad genoemd worden.

DARKHINE

De profeten komen!

HOLSET

De Groote Drijver plonst dus weg in visioenen.

2e Tooneel.

Darkhine. Profeten.

DARKHINE
De profeten der groote daad! Wat zegt het volk in de achterlanden?

1e PROFEET
Ze willen óók eens weg uit hun ellende. Ze verlangen de weelde van het Westen te kennen.

2e PROFEET
En te genieten!

DARKHINE
Zouden de herders en jagers ook kunnen werken als de blanken, in het Westen?

3e PROFEET
Dat mogen zij voor ons blijven doen. Zij maakten zich gisteren meester van onze schatten, morgen nemen wij ze daarginder terug.

4e PROFEET
Men vraagt of de Groote Drijver ook een westerling is!

DARKHINE
Hij behoort tot alle vier de windstreken en wil gelijke liefde, gelijk recht en gelijk geluk voor alle volken. God deed hem lang het Westen bewonen om onze volken een goeden geleider daarheen te geven!

1e PROFEET
Kan de Groote Drijver ons ontvangen?

DARKHINE
De visioenen zijn over hem gekomen. Stoort den meester niet; hij ziet nu de wegen die voeren naar de groote daad.

2e PROFEET
Laat hem dan schouwen. Wij komen later terug.

DARKHINE
Zijn de volken der achterlanden nu gewonnen voor den grooten trek? Durven ze den beslissenden aanval ondernemen?

1e PROFEET
We brachtert ze zoover, dat ze hun eigen land haten en stampvoeten voor den grooten storm.

DARKHINE
Allen gelooven toch in den Grooten Drijver.

2e PROFEET
Blindelings! Hij geldt als de levende Buddha in zijn tweede gestalte.

3e PROFEET
De Heer der Wereld die uit de bergen, kwam.

DARKHINE
Het is wel. Ik zal den meester de goede berichten overbrengen.

4e PROFEET
Hebt gij gehoord, dat onze vorsten....

DARKHINE
Permanente presidenten.....

4e PROFEET

.... permanente presidenten dan.... ook op weg zijn hierheen om met de groote heeren van Moskou te onderhandelen?

DARKHINE

De groote heeren van Moskou verlangen te onderhandelen met de vorsten!

1e PROFEET

We verstaan elkander wel! Steunen die van Moskou de zaak?

DARKHINE

Ze valt in hun lijn.... en beteekent hun laatste kans om zelf aan een onafwendbaar wordend progrom te ontkomen. Vormloos doch zuiver herleeft de Al-Russische ziel. Overigens handelen wij uit zelfverdediging. De Goddeloozen uit het Westen zijn, in denken en werken buiten de grenzen der natuur getreden. Ze zijn slaaf geworden van hun meer en meer verfijnd en duivelsch wordende uitvindingen. Willen wij de aarde voor de menschen en voor God behouden, dan moet er op een andere manier worden geleefd in het vervolg. Naar het simpel goede, waarvan zij het begrip hebben verloren en dat ook wij dreigen te vergeten wannieer we ons niet sterk toonen, wanneer we daarvoor niet elk offer, ook dat van ons eigen wezen komen brengen. De Joden van Moskou zijn bezig elkander te verdringen: laat ze begaan. We moeten al verder kijken.

2e PROFEET

We durven weer vrij en vrank spreken.

3e PROFEET
Stellen we dat nog wat uit.... We komen terstond terug.

DARKHINE

uitgeleide doende.

Ik breng den Meester uw groeten over.

2e PROFEET
Is het waar dat de Groote Drijver op meerdere plaatsen tegelijk aanwezig kan zijn?

4e PROFEET
En dat hij niet zal sterven?

3e PROFEET
De mare gaat ook, dat hij nimmer geboren werd. Zou hij toch uit de bergen zijn gekomen?

DARKHINE
St... st... hij wil niet, dat men daarover spreekt.

Profeten af.

3e Tooneel.

Darkhine, Warja.

WARJA
Waar is Holset?

DARKHINE
De meester werkt aani het groote plan.

WARJA
De meester!... Speel die comedie niet voor mij... voor mij is hij alleen....

DARKHINE
Een gewoon mannetje... Niets bijzonders zelfs voor jou!

WARJA

Je bent wel hoffelijk, poëet van de wilde rassen.

DARKHINE

Ik kan de vrouw in jou bewonderen, wees gerust... maar ik wilde dat jij den geest in den man kon respecteeren, dat je niet, om een gril misschien, iemand die de grootste daad der laatste eeuw moet doen geboren worden in jouw sfeer omlaag haalde! Jij voelt toch ook wel, dat wij op een kantelpunt staan, òf we vallen terug in heel de Aziatische ellende, òf wij tuimelen naar het rijke Westen met zijn weelde en genot!

WARJA

spottend.

Ben je soms jaloersch?

DARKHINE

Vergeef me dat ik ronduit beken: allerminst. Maar ik neem je kwalijk dat je hem vernedert door altijd zijn kleinmenschelijken kant te laten reageeren. Om Godswil! heb tenminste geduld...

4e Tooneel.

Vorigen. Holset.

HOLSET

Wel prinses Warja, hoe vindt gij onzen tijd?

WARJA

achteloos.

Kan interessant worden.

HOLSET

Voor het eerst voel ik de sidderingen en trillingen die groote beslissingen vooraf gaan. Want dat geweldige din-

gen gaan gebeuren, tenminste een oorlog, staat voor mij vast.

DARKHINE
Maar 't wordt een vreemde oorlog! Haast zei ik: wat ouderwetsch. Dank zij de pacifisten verminderde het Westen z'n bewapening zóó enorm, dat ze niets meer beteekent.

HOLSET
Ongeloof, intellectualisme, democratie en genotzucht hebben individu en staat daar zoodanig doen verworden, dat bij den eersten sterken stoot de ineenstorting volgen moet.

WARJA
Ik verwacht wat van onzen achterban! Van de Tartaren en Turkmenen, de Kirgiezen en Mongolen! Zoo begrijp ik de grootheid van den oorlog!

HOLSET
Het oer-instinct der verovering!

WARJA
Weet je, dat je in twee halve werelddeelen voor profeet wordt gehouden? De Aziaten zien in jou een soort re-incarnatie van Buddha, de orthodoxen houden je voor een herrezen Dimitry Donskoy. Ik weet beter wat jij bent: je bent katholiek!

HOLSET
Dat heb ik nimmer geloochend.

WARJA
Ook nooit sterk beleden!

HOLSET
Het lijkt me bij de aanstaande volksverhuizing van geen bijzonder belang.

WARJA
Wie worden door jouw losgelaten heidenen straks de zee ingedreven? De katholieke volken van het Westen!

HOLSET
Niet in zee: over de zee.... tenminste, wanneer ze ons niet naar Tibet jagen.... waartoe ik ze niet meer in staat acht. Overigens drijf je een volk nooit radicaal uit.

WARJA
Hoe zal je 't vinden wanneer jullie Paus naar Amerika moet vluchten!

HOLSET
De Paus heeft in Avignon gezeteld, waarom ook niet eens in New-York of Buenos Ayres?

WARJA
Je hebt veel met Jezuieten omgegaan, jij.

HOLSET
Af en toe; ze hebben me altijd mijn eigen inzicht gelaten.

WARJA
Ook als je twijfelde?

HOLSET
Ik twijfelde nooit.

5e Tooneel.

Vorigen. Kolzoff.

KOLZOFF
De wilde vorsten zijn gearriveerd, of juister de permanente voorzitters der achter-Russisohe bondsrepublieken. Straks valt de beslissing: oorlog of vrede.... Voel je je rustig?

HOLSET
Waarom niet? Oorlog met de randstaten kwam er toch, dien heb ik niet veroorzaakt. Een verder doorstooten naar het Westen kan door mijn propaganda zijn beinvloed. Omdat ik vreemde was, kon ik hier de nu al wat legendarische Groote Drijver worden. Toch voel ik me maar rangschikker en promotor van gebeurtenissen die onvermijdelijk waren. Bovendien wodt in mijn naam veel verkondigd, waarvan ik in den grond niets weten wil.

WARJA
Voel je de verantwoordelijkheid van het moment?

HOLSET
Maar vaag... Zoodra en zoolang ik handelen moet, heb ik van overgevoeligheden weinig last. Alleen de zichtbare, hoorbare en tastbare dingen kunnen me hinderen.

KOLZOFF
Voor een gewelddadige doorvoering van, je ideeën schrik je dus niet terug.

HOLSET
Ieder middel lijkt me beter dan de kwaal.

KOLZOFF
Wat wil je voor je zelf?

HOLSET
Niets dan rust en bevrijding.

WARJA
Raak je niet in tegenspraak met je zelf?

HOLSET
Neen, nu lijd ik de onrust om het verleden. Tegenover heden en toekomst sta ik kalm. Hoe monsterachtig men mijn werk nu en in de eerste tijden ook noemen zal: in den grond handel ik uit liefde.

WARJA
De liefde van den hartelooze.

HOLSET
Ik heb allen lief en verlang niets voor me zelf, tenminste niets heel bijzonders. Maar ik moet anders lijken, omdat één het moet durven en kunnen. Ik heb de innerlijke rust om de toekomst te bepalen. Meer en meer moet ik gaan gelooven, dat ik inderdaad een zending vervul, dat Gods wil door mij tot uitvoering komt.... dat wellicht ook Zijn toorn door mij zal woeden.

KOLZOFF
De Aziaten!.... Voorzichtig: op dit moment verstaat de Oosterling alleen maar de stem van den veroveraar. Later misschien die van droomer of wijsgeer, nu niet. Acteer en durf te liegen!

HOLSET
't Gaat ook wel zonder leugens.... Zij zullen enkel den Grooten Drijver zien.

6e Tooneel.

Vorigen. Vorsten.

1e VORST
Namens de achter-Russische en centraal-Aziatische republieken breng ik U de eerbiedige groeten.

HOLSET
Ik groet de durvenden in groote dagen.

1e VORST
Ik kom U de verzekering brengen, dat wij besloten hebben, mocht de stoot tegen de randstaten gelukken, de Westersche volken weg te drijven.

HOLSET
Het geweldige moment breekt aan. In schrikkelijke en schoone visioenen heb ik de komende tijden gezien. Een groote stem, moge het Gods stem zijn geweest, heeft geroepen in mijn ziel: geen vrede zult gij brengen, maar het zwaard! Doch wie kan in het bedorven en verwijfde Westen het zwaard nog zwaaien. Daartoe bleek geen dier volken meer in staat. Toen zag ik naar het nieuwe Rusland en het oude Azie, waar de volken jong bleven, waar ze moed en kracht behielden om werelden te winnen.

2e VORST
Dchengis Khan.....

HOLSET
De groote Dchengis Khan kon zijn werk niet volbrengen. Straks vallen wij aan, waar het noodlot hem deinzen deed. Laten wij de goede, krachtige volken die de arme vlakten van Rusland, Siberië, Mongolië en Turkestan be-

wonen, eindelijk voeren naar de weelde en den rijkdom, naar de zoete natuur van het milde diepe Westen.

1e VORST
Wat ons weerstaat vertrappen wij.

2e VORST
De Frankische vrouwen worden onze slavinnen.

HOLSET
Gij zult de meesters zijn en doen wat gij verkiest. Wanneer uw glorie daarginder aan Rijn, Maas, Seine, Tiber en Loire stralen zal...

1e VORST
Zult gij de groote Heer wezen!

HOLSET
.... zult gij mij niet meer zien. De stem van den grooten Geest die in mijn ziel spreekt, heeft mij dit toegefluisterd. Ik voer u naar het beloofde land, daarmee is mijn zending vervuld.

1e VORST
Waar gaat gij dan heen....

HOLSET
De macht die mij langs zoo wonderbare wegen tot u geleidde, voert mij heen, waar zij mij begeert.... Ik dien alleen....

2e VORST
Naar Lhasa?

HOLSET
De groote heeren uit Moskou hebben mij onlangs gevraagd, of ik het communisme over de wereld wil bren-

gen. Ik heb geantwoord: U allen breng ik, waar gij wezen moet, ik verspreid uw krachten over de aarde.

1e VORST
De ongeloovigen in Moskou wantrouwen u.

2e VORST
En ze vreezen ons... Maar gij zult ons geven, wat eenmaal het geluk ons onthield. Wij volgen u....

HOLSET
Mijn vriend Darkhine, de groote heldenzanger in dezen grooten nieuwen heldentijd zal u nu begeleiden naar het slot van vorst Sergof; gij zult wel vermoeid zijn van de lange reis. Wij zien elkaar spoedig weer.

VORSTEN
Heil den Grooten Drijver!

Darkhine, Kolzoff en vorsten af.

7e Tooneel.

Holset. Warja.

WARJA
Je begint te groeien.

HOLSET
Ik word groot ondanks mezelf.... of trots een deel van mezelf.

WARJA
Dchengis Khan werd wereldkeizer door zijn zwaard... Jij door je boeken, je plannen, je redeneeringen, je tactiek en je weergalooze onverzettelijkheid.

HOLSET
De geest regeert.

WARJA
Praat me niet meer van den geest. Ik ben vriendin geweest van Rasputin in mijn eerste jeugd. Ik deed aan spiritisme en was lid van een vrouwelijke loge van Rozenkruisers. Ik heb aan aanvallen van mystieke vervoering geleden, lach niet... het is waar.

HOLSET
Hysterie....

WARJA
Tot ik ontdekte, dat geest en zinnen één waren, dat was voor mij een verlies en een bevrijding. Een illusie verzwond, maar de werkelijkheid werd dieper.

HOLSET
Als een put.

WARJA
Praat me van den geest dus niet meer.

HOLSET
Ik zal 't laten. Dat is voor jou een vreemde taal. Je weet niet wat de geest is. Maar je zult ondervinden en voelen, dat de geest regeert.

WARJA

hartstochtelijk.

Totdat ook de geest gehoorzamen moet!

HOLSET
Wat bedoel je daarmee?

WARJA
Ondervond je nooit, dat iets je machteloos kon maken... dat je je schaamt voor je geest? Dat je het leven alleen maar vòèlt?

HOLSET

na een korte poos.

En leid ons niet in bekoring....

8e Tooneel.

Vorigen, Bediende die een brief aanreikt én zich daarna verwijdert.

HOLSET
Aha... Lotte is op weg hierheen.

WARJA
Wie is Lotte?... Die typiste?...

HOLSET
Mijn vertrouwde secretaresse.

WARJA

scherp lachende.

Dus die is het? Die heb je lief?

HOLSET
Toch niet. Ik zie ze graag.

WARJA
Is dat niet hetzelfde?

HOLSET

hevig.

Iemand die ik liefheb, zie ik niet graag meer! Onthoud dit; dat is een van die vervloekte Westersche gevoels-gespletenheden. En weet je wat ik het meest veracht in de vrouw:... de vrouw.

WARJA

plots begrijpend

Waarom branden je oogen van haat als je mij bekijkt?

HOLSET
Omdat ik je vrees....

WARJA
Waarom vrees je mij?

HOLSET

verward en-heftig

Omdat.... omdat ik je niet meer zien mag! Lotte is een van die vrouwen die ik in mijn omgeving lijden mag en waaraan ik mij hechten kan... omdat ik niets voor haar voel! Ik mag een beest worden vani wreedheid, hoogmoed, leugen en trouweloosheid, ik wil geen beest worden als een beest.

WARJA

verontrust

Zóó had ik me jou niet gedroomd!

HOLSET

Ik zei je: de trilling der groote komende dingen vaart door mijn ziel... en jij bent een gevaar voor mij.... voor mijn idee, voor jouw volk en voor jezelf.... Vermijd me.... om Godswil.... tot de zware tijd is geleden.... Misschien kan ik later meer zeggen....

9e Tooneel.

Vorigen. Darkhine, Kolzoff.

KOLZOFF

opgewonden binnenstormend.

Oorlog met Polen en Rumenie.

HOLSET

als bevrijd.

Goddank..., nu kan ik tot rust komen.

DARKHINE

Het onafwendbare valt over ons.

HOLSET

Mijn zending raakt het begin van het einde. Ik word nu heelemaal mezelf.

5e Perspectief.

West-Europa, Boschkant, Kinderen, Dweper, Boer.

DWEPER

kinderprenten toonende.

Kijk hier, kinderen. Hier staan jullie zooals je nu bent; je rijdt paardje op een stok, gooit met sneeuwballen en vecht met houten sabeltjes.

KINDEREN
Geef me zoo'n prent.

DWEPER
Daar kan je zien, wat voor een leven jullie voeren kunt wanneer je naar Amerika gaat. Durven jullie dat wagen?

KINDEREN
Ja! Ja!

DWEPER
Kijk dan goed. Hier beklimmen de jongens hooge gebergten. Daar schieten ze op buffels en poema's. Allemaal hebben ze een eigen geweer en doen ze ontdekkingstochten in de binnenlanden..... Hier heb je de prenten....

De Dweper werpt haastig de prenten weg en verdwijnt snel. De kinderen vechten om de prenten. Een boer met een hooivork geiwapend komt aangeloopen.

BOER
Weer zoo'n vervloekte onheilzaaier, zoo'n kinderverleider.... Als ik 'm krijg, steek ik 'm vast aan een boom!

5e Tafereel.

Half verwoeste kapel in Polen, nabij hoofdkwartier der Russische troepen.

1e Tooneel.

Darkhine, Lotte.

DARKHINE
Ik begrijp niet hoe je 't uithoudt, Een keer bijna opgelicht, gisteren 'n poging tot vergiftigiing....

LOTTE
Herhaaldelijk heb ik me verloren gevoeld.... maar dat went ook al. Worden wij niet allen groot in; dezen grooten tijd?

DARKHINE
Mag ik eens indiscreet worden? Waarom hecht je aan zijn tegenwoordigheid? Kun je bizondere sympathie merken?

LOTTE
Hij was altijd correct en vriendelijk.... maar ook weinig meer.

DARKHINE
Die vervloekte Tartaarsche wordt een gevaar voor ons allemaal. Pas jij vooral op daarvoor. Je moet toch wel veel voor hem voelen, om hem zonder bijbedoeling, in zoo vreemde omstandigheden trouw te blijven.

LOTTE
Ik vermoed, dat ik voor hem de laatste herinnering aan het Westen ben.

DARKHINE
Ben jij ook katholiek?

LOTTE
Eigenlijk niets. Mijn moeder was een Belgische die er niets aan deed. Mijn vader kwam uit Denemarken, dus protestant. Ik ben alleen katholiek gedoopt.

DARKHINE
Als de Tartaarsche rondstrooit, dat hij katholiek is, valt zijn macht.

2e Tooneel.

Vorigen. Holset, Kolzoff.

HOLSET

in ontzetting.

Had ik dat toch niet gezien! Had ik dat toch niet gezien!

KOLZOFF
't Was verschrikkelijk, dat geef ik toe.... Maar daarvoor is het tenslotte oorlog.

DARKHINE
Wat is er voorgevallen?

KOLZOFF
We kwamen op een plaats, waar gewonden werden aangebracht. Daar lagen erbij die geheel opengereten waren door granaatontploffingen. Een heeft ons herkend.... en vervloekt.... en hoe.....

HOLSET
Die vloek kan me niets schelen.... Ik zag dorpen en steden branden en jammerlijkste benden van vluchtelingen

voortstrompelen, dat liet me in den grond ongevoelig, 't was of het me niet aanging.... Ik had dat roode bloed niet moeten zien, die stukgescheurde lijven.... Dat is een abnormaliteit van me. Ik geloof dat ik niets erom geven zou, wanneer dat bloed die helsche roode kleur niet had.... Dat maakt me gek.... razend gek. Dat gaat me teisteren, elken nacht in mijn droomen, die me meer kwellen dan deze werkelijkheid, die toch ook rijk is aan verschrikkingen... Praten we liever van wat anders... misschien gaat dat gevoel, dat ik de keuze heb tusschen krankzinnig worden of in een verscheurend gedierte te veranderen, wel over.

LOTTE

Moskou bericht dat de Unie-president ongeneeslijk ziek is geworden en dat de Aziaten den Grooten Drijver tot staatshoofd willen gekozen zien.

HOLSET

onverschillig.

Wat verder.... van de fronten.

LOTTE

Tegenslag in Bessarabië..... doorbraak bij Riga.... Telegrammen uit Berlijn, Parijs en Rome, dat men daar het ergste vreest en mobiliseert. Uw aanwezigheid hier en uw invloed zijn bekend geraakt, en men tracht te weten waarvandaan de Groote Drijver komt.

HOLSET

Eén weet het, ik hoop dat die zwijgen kan! Anders wordt nog ruchtbaar naast wie ik op school heb gezeten, hoeveel punten ik kreeg voor aardrijkskunde, welke nullen

voornamer en knapper waren dan ik.... en dat ik graag asperges at!!

LOTTE

Spot niet in zoo'n oogenblikken.

DARKHINE

Heb je den chef van den generalen staf voor je plannen gewonnen?

HOLSET

Eerst deed die erg technisch. Tenslotte kon ik hem overtuigen dat alleen een bliksemsnelle overrompeling ons over het gevaarlijke punt heen kan voeren. Wanneer binnen drie dagen niet heel het Westen in paniek door elkaar rent, zijn onze kansen verkeken. Ik ben geen strateeg, maar geloof menschenkenner genoeg te zijn om te weten, waar de voorzichtigheid overmoed vergt. En dat is nù! Ik moet mijn gedachten concentreeren, laat me dus een uurtje alleen. Leid me vooral niet af met voorspiegelingen van een presidentschap, dat wereldheerschappij kan gaan beteekenen. Innerlijk blijf ik me toch voelen wat ik ben: een stipje in het gewoel van andere stipjes. Zee, bergen en rivieren blijven onberoerd van onze catastrophen. En wat zijn wij in de ruimte en in de eeuwigheid?

Allen af behalve Holset.

3e Tooneel.

Holset zet zich aan een tafel en staart blijkbaar gedachteloos naar eenige kaarten. Gejaagd staat hij op en wandelt dan met de handen in de zakken rond.

HOLSET

Als ik dat bloed maar niet gezien had.... al dat bloed....

dat verdoemde rood.... daar moet ik aan gewoon zien te raken.

Voor een Christusbeeld, onrustig.

Ben ik als Christus geworden?... Ik heb toch ook allen lief, ik breng toch ook niet den vrede, maar het zwaard.... Mag ik dat? Mag ik dat wel?

knielend, in stijgende overspanning.

Wie gaf mij last om heel deze hel over de wereld los te laten? En toch doe ik Gods wil! Ik doe kwaad en goed, tegelijk in geweldige mate. Ik doe het kwade en Gij leidt het in hetzelfde moment ten goede.... Laat mij niet krankzinnig worden, Christus help mij, help mij! Laat me mijn zending volbrengen tot het einde.... ik ben tenslotte maar een instrument, dat gij bespeelt... misschien de bazuin van het laatste gericht voor velen.... Want wat nu gebeuren gaat, dat moet.... Ik voel dat ik meer en meer beest word, als mensch kan ik ook niet verder meer willen.... en toch bid ik nog.... als vroeger, toen ik naar kleine onschuldige dingen verlangde.... Laat ze mij vervloeken als Anti-Christ, als Gog en Magog, ik blijf me zelf en ik klamp me vast aan Uw kruis, Christus.... Ik wil tot de Uwen blijven behooren.... maar eerst moet de groote daad volbracht zijn. Dat wilt gij toch ook? Geef een teeken.... ik weet niets....

ontzind kreunend

Antwoord.... geef antwoord.... Geef antwoord....

smeekend, dan opstaande en stampvoetend

Geef antwoord.... Geef toch antwoord!

4e Tooneel.

Holsei, Warja.
Warja komt binnengeslopen. Als ze Holset in dezen toestand ziet wil ze zich terugtrekken. Deze merkt haar op, springt op haar toe en trekt haar tot zich.

HOLSET

wild.

Wat moet jij, hysterisch wijf.

WARJA

hoonend.

Ik wist niet dat je aan 't bidden was... met hand en voet.

HOLSET

Zeg maar als een bezetene.

WARJA

sarrend.

Kun je den storm der gebeurtenissen niet meer doorstaan?

HOLSET

De groote orkaan die nu losbreekt, zal mij niet omver sleuren... Maar ik heb bloederige opengereten menschenlijven gezien! Ik word gek of Aziaat.

WARJA

gedempt schaterend.

Jij, Aziaat? Je durft in je boeken, maar anderen moeten de daad verrichten, de daad! Als een meisje van achttien jaar blijf je trouw aan je moeders moraal, ook al een lafheid... Toon dat je Aziaat kunt worden... in je haat... en in je liefde...

HOLSET

Weg,... Ik kan niet meer denken.... en toch moet ik dat kunnen: voor volken en voor eeuwen.

WARJA

lokkend.

Weet ook man te zijn... dezen nacht...

HOLSET

plots bedwongen.

Als ik me nu Aziaat toon....

WARJA

Dan aanbid ik je... eindelijk.

HOLSET

bevelend.

Kniel dan en bid...

WARJA

ontzet.

Wat bedoel je daarmee?

HOLSET

Nu ik eenmaal bloed gezien heb, los ik de moeilijkheden ook stouter op.

Holset trekt zijn revolver en schiet Warja neer.

5e Tooneel.

Vorigen. Kolzoff, Darkhine, Lotte, Vorsten.

HOLSET

Laat iemand dat cadaver wegruimen.

DARKHINE

Warja doodgeschoten!.... Wat is hier gebeurd?

HOLSET

Het moest. Het ging niet anders meer.

LOTTE

gesmoord snikkend.

Ik heb wel voorzien dat dat komen ging.

VORST

dreigend.

Zij is een onzer princessen.

HOLSET

blaffend.

Die zich in Parijs en Berlijn aan de minsten der Europeanen weggooide.

KOLZOFF

Ze komt bij.... Ze is niet dood....

KOLZOFF

Ze wenkt U, vorst.

WARJA

zwak.

Misschien ga ik... Ik ben slecht geweest... Maar toch altijd in mijn hart een kind van mijn land... Straft dien moordenaar... Hij is bovendien een dienaar van den Paus... een katholiek...

valt opnieuw in onmacht.

DARKHINE

Draagt ze weg en haalt een dokter.

Kolzoff en Lotte dragen Warja weg.

VORST

wantrouwend.

Ze zei: gij zijt katholiek... Is dat waar?

DARKHINE

Wat doet het ertoe, waar en in welk geloof de Groote Drijver geboren werd?

VORST

dreigend.

Een dienaar van den Paus... Wat zullen de vorsten ervan zeggen?

HOLSET

waardig.

Ik geloof in Christus en als Christus spreekt door den mond van den Paus, luister ik naar Christus door den Paus aan te hooren.

7e Tooneel.

Vorigen, Kolzoff.

KOLZOFF

Groote tijdingen: Engeland maakt zich los van de Westersche machten en neemt een dreigende houding ertegen aan. De slag in Rumenië verloopt goed en snel. De Polen zijn verpletterd, vragen vrede en stellen een groot Slavisch bondgenootschap voor.

HOLSET

Die zijn voor Spanje en Zuid-Frankrijk bestemd. Ze zullen er zich wel thuis voelen.

LOTTE

telegrammen brengend.

Telegrammen uit Constantinopel.

HOLSET

lezend.

Paniek in Italië.... Revolutie in Weenen....

Na vijftien eeuwen is de stroom der volken weer ontdooid en drijft de mensohheid opnieuw naar het Westen. Bericht uit Rome:

met nadruk lezend.

De Paus heeft den banvloek uitgesproken tegen den verderver der volken, die genoemd wordt de Groote Drijver.... wegens het verspreiden eener dwaalleer ten aanzien der Goddelijke Voorzienigheid en de schending van kerken door zijn leger....

VORST

spontaan.

Gij zult de tijger van het Oosten heeten.

HOLSET

Ik ben de Groote Drijver.

6e Perspectief.

Aan de haven te Riga. Oude vrouw in rolstoel.
Mannen en vrouwen. Soldaten.

VROUW
Huil maar niet Marie; er is toch niets aan te doen. Ik kan hier niet meer weg, anders ging ik met jullie mee.

DOCHTER
Dat we je nooit meer zien zullen, moeder. Nooit meer, omdat die barbaren ons de schepen opdrijven.

VROUW
Laat me nu nog even de kinderen zien.... Adieu.... Adieu.... God zegene jullie allemaal.... Je zult daarginder overzee niet alleen zijn. Alleen uit de straat gaan er al zestig mee.

Een scheepsbel luidt.

Dag Marie.... Dag kinderen.... dag Maiie.... Adieu.... Adieu....

1e MAN
Dat je zooiets machteloos moet aanzien!

2e MAN
Wat heeft de opstand in Helsingfors gebaat....

1e MAN
Toch komt er nog een dag....

VROUW

snikkend.

Dag kinderen.... dag kinderen.... O God, kunt ge dat toelaten!

Er ontstaat eenig verzet onder degenen die zich moeten inschepen. Een peloton soldaten drijft de weerspannigen met gevelde bajonet naar de schepen.

6e Tafereel.

Zaal in de prefectuur te Rijssel.

1e Tooneel.

Gezanten van Spanje, Italië en Duitschland.
Een Fransch gevolmachtigde.

FRANKRIJK
We moeten. We zijn volkomen gedesorganiseerd en overrompeld.

DUITSCHLAND
Bovendien worden onder het volk fantastische voorstellingen verspreid omtrent de gouden eeuw, die voor de bewoners der aarde gaat aanbreken, wanneer de volken regelmatig over de werelddeelen zijn verspreid.

SPANJE
En dan die geweldige propaganda onder de kinderen. Heele luchtvloten laten regens van avontuurlijke boeken en prenten over West-Europa dalen. Wil men na de tweede groote volksverhuizing een tweeden kinderkruistocht?

FRANKRIJK
De jeugd werd in elk geval gewonnen voor die vervloekte ideeën; die stuurt zoo radicaal naar de volkeren-verspreiding als de Groote Drijver zelf!

ITALIE
We zullen ons noodlot spoedig genoeg vernemen. Daar komt de Slavische heldenzanger Darkhine, minister zonder portefeuille, met de gezanten van Nederland, België en Zwitserland.

SPANJE
En de economische en militaire chef, met den Amerikaanschen gedelegeerde.

2e Tooneel.

Vorigen. Darkhine, Economische en militaire chef. Gezanten van Nederland, België, Zwitserland en Amerika. Zij begroeten elkaar ietwat vormelijk.

DARKHINE
De Groote Drijver zal weldra komen, om niet U de te treffen regelingen te behandelen.

FRANKRIJK
Ik zou U willen vragen of de smeekschriften der Provençalen zijn binnengekomen.

ECONOMISCHE CHEF
Die zijn binnengekomen.

NEDERLAND
En die van de Limburgers en de Friezen?

SPANJE
Die van de Catalanen ook?

DUITSCHLAND
En van de Oberammergauers?

DARKHINE
Uit alle landen kwamen smeekschriften.

SPANJE
Werden ze behandeld?

ECONOMISCHE CHEF

kort.

Ze zijn gelezen en verbrand!

pijnlijk zwijgen.

Wilt ge weten waarom? Ik heb formeele order dit te doen. Geen volk wil uit eigen beweging gaan. We mogen ons gevoel niet laten beinvloeden door die dikwijls waarlijk treffende beden.

SPANJE

Ge moogt niet mensch zijn!

DARKHINE

In een chaos van snelle oorlogen en plotselinge revoluties gebeurt veel, dat onmenschelijk moet heeten. Doch nu het groote doel bijna wordt bereikt, ware zwak medelijden onmenschelijker dan een tijdelijk harde regeling, die dra in een zegen veranderen zal!

FRANKRIJK

Hebt gij de stemmen der moeders beluisterd?

MILITAIRE CHEF

Die vervloeken ons, maar de jeugd voelt, dat de eeuw van het groote scheiden aanbreekt en dapper moet worden doorstaan.

ECONOMISCHE CHEF

Praten we niet meer over het verleden. De Groote Drijver komt: die kent enkel maar de toekomst.

3e Tooneel.

Vorigen. Holset, Engelsche gezant.

HOLSET

Mijne Heeren, laten wij elkander gelukwenschen. Wij hebben een betere toekomst gewonnen voor de menschheid, gij door uw nederlaag, wij door onze overwinning. Gij moogt zwak zijn en overgevoelig - dat lijkt mij zeer natuurlijk - doch poogt niet ons zoo te stemmen. De strengste onverbiddelijkheid zal wet wezen, voor U en voor ons. Ons treft het leed van een schijnbaar onmenschelijk bevel te moeten geven, U rest het lijden gedwongen te zijn om daaraan te gehoorzamen. Ik ben nu de verpersoonlijking geworden van één gedachte, een rechtlijnige idee zou ik ze kunnen noemen! De verwerkelijking hebt gij te volbrengen.

ENGELAND

Wij erkennen de noodzakelijkheid der volkerendistributie en hebben Ierland voor de nieuwe stammen gereserveerd.

FRANKRIJK

Waarlijk, Engeland blijft zichzelf.

ENGELAND

De vloten der Angelsaksische grootmachten zullen zich bij de uwe voegen, om de weerstrevende staten, die hun vrije gebieden niet voor de menschheid openstellen, tot rede te brengen.

HOLSET
De bevolkingen der westelijke staten zullen de helft hunner inwoners moeten heenzenden.

GEZANTEN

ontzetting.

De helft!

HOLSET

beslist.

De helft! Naar gelang klimaat en volksaard zal de emigratie geschieden en wel binnen twee jaar.

DUITSCHLAND
Dat is wetenschappelijk onmogelijk!

HOLSET
Het behoeft ook enkel maar in werkelijkheid. Behoudens nadere rectificatie zou de verdeeling als volgt kunnen geschieden: dertig millioen Duitschers en acht millioen Zwitsers en Oostenrijkers naar Australië. De Spanjaarden en Italianen, dertig millioen te samen, gaan met drie millioen Portugeezen naar Zuid-Amerika. Twintig millioen Franschen en Walen zullen Canada bevolken. Vijf of zes millioen Nederlanders en Vlamingen zijn voor Zuid-Afrika bestemd. Vier millioen Ieren trekken de Vereenigde Staten binnen. Voor de Hongaren en de Balkanvolken zullen Klein-Aziatische gebieden en Noord-Afrika onderkomen bieden. Mochten de negers uit Amerika wegtrekken en repatrieeren naar hun zwarte werelddeel, dan worden de Nederlanders en Vlamingen door hun familie in de Vereenigde Staten opgenomen. Dezer dagen zullen de negerleiders een beslissing seinen.

AMERIKA
Geniaal eenvoudig!

HOLSET
De nieuwe volkenbond, waarin de straks te constitueeren Vereenigde Staten van Europa leidend zullen wezen, zal zijn kinderen niet met leege handen heenzenden, doch ze beschermen tegen iedere verdrukking. Overal liggen werelddeelen ledig, wachtend op menschen. Hier verstikt de menschheid zichzelf in overdadigen bloei. Alleen eenvoudige grootheid van middel kan helpen.

DUITSCHLAND
Wie zullen het eerst heengaan?

HOLSET
Voorop allen, die hier niet wilden of behoefden te werken! Dan alle weeskinderen en wie niet strikt noodzakelijke beroepen uitoefenen. Natuurlijk trekken er ook vrijwillig weg, dat heeft de ervaring in de randstaten wel bewezen. Een deel der boeren moet mee. De meest noodzakelijke intellectueelen worden verdeeld.

AMERIKA
De tenten van Japhet worden wel verspreid.

HOLSET
Zoo noodig wijzigen wij de natuur zelf. De groote woestijnen van centraal Azië en Afrika, de drooge vlakten van Mongolië zullen vruchtbaar moeten worden,... dan kunnen tot in lengten van eeuwen de moeders kinderen ter wereld brengen, zonder van te voren te weten dat ze bestemd zijn voor kanonnenvleesch.

FRANKRIJK
Ge vergeet de moeders in het heden.

HOLSET
De komende tijden kennen er meer.

NEDERLAND
Zou niet overwogen kunnen worden....

HOLSET

krachtig.

Niets wordt overwogen... Als wij duchten en dubben stort alles weer ineen. Men wil deze eeuw de eeuw van het groote scheiden noemen: ze zal het wezen! Er zij orde in de bewoning der aarde.

7e Perspectief.

Paleis in Afghanisten. Warja, Vorst.

VORST
Al vroeg je mijn ziel!....

WARJA
De Groote Drijver moet vallen!....

VORST
Onze profeet? Hij voert ons tot macht....

WARJA
Profeet? Ik ken hem... hij is een soort van geleerde, geen profeet en geen held.

VORST
Wij zien wat hij doet.

WARJA
Bovendien, het is een Christenhond, een katholiek... Hij moet maar een werktuig van den Paus zijn, die alle rechtgeloovigen in het Westen tot afval brengen wil!

VORST
En de ban?....

WARJA
Een kunstje was 't, om hem te redden. Ik heb zijn brieven aan den Paus en die van den Paus aan hem gelezen.

VORST
Hij weigert keizer te worden!!!

WARJA
De Paus zelf....

7e Tafereel.

Particulier kabinet in het regeeringsgebouw te Keulen.
Holset, Lotte.

1e Tooneel.

HOLSET
Heb je wat over Kahn kunnen vernemen?

LOTTE
Die wordt al jaren verpleegd in een gesticht voor zenuwlijders.

HOLSET
Het was inderdaad een modern mensch. Nu begrijp ik, waarom van zijn kant geen onthullingen zijn gekomen.... Zeg, weet je wat mij zoo verontrust in den laatsten tijd?

LOTTE
De intriges in de Ukraïne?

HOLSET
Daar hoor ik weinig meer van... Erger: Het lijkt overal sinds een paar maanden rustig, dat verontrust me, voor de wereld en voor mezelf.

LOTTE
De uittocht verloopt vrij regelmatig. Elken dag vertrekken heele vloten. In verschillende nieuwe republieken van Amerika en Australië beginnen de verkiezingen al, geheel op z'n Europeesch.

HOLSET

Ze schelden elkaar alweer frisoh uit; dat is een goed teeken, dat maakt een volk gelukkig. Alleen de nood verwekt soms eendracht en de eendracht der invallers van onze volken uit het Oosten wankelt heel in stilte.... De stilte vertrouw ik niet. Breekt de verdeeldheid uit, dan wordt het groote werk weliswaar niet heelemaal vernietigd, maar 't kan toch ook niet radicaal voltrokken worden! Stort onze macht ineen, dan val ik natuurlijk het diepst... Je begrijpt wel, dat beteekent het einde. Maar dat zijn gevaren van buiten af. De rust die ik nu lijd, ontneemt me de gewoonte bovenmensohelijk te denken en te handelen. M'n zonderlinge jeugd, m'n onberekenbare, fragmentarische, achterstallige, verminkte en onvermoordbare jeugd, blijkt onder jaren vol wereldkrampen nog niet heelemaal te zijn begraven.

LOTTE

Wie kan er vrijer kiezen....

HOLSET

Afstammelingen van steenouden adel en spruiten van Amerikaansche dollarkoningen maken langs officieusen en zakelijken weg wel eens offerten. Ik leen me niet voor speculatie-obj eet.

Dat bedoelde ik daareven ook niet.... heel gewone dingen in het leven trekken me momenteel sterker. Ik zou m'n verleden met al z'n geweldige gebeurtenissen van me af willen schudden en met de ziel van een boemelstudent naar een dancing trekken... Ik zou nu, dwaas fluitend, langs boomgaarden in bloesem willen wandelen. Of op een

heuveltop liggen en lezen: ...Eichendorf... Ruusbroek... Withman... of voor mijn part een Sherlock Holmes... Wat zou 't me goed doen, als ik onbezorgd mulle wegen kon ruiken.... daverend kegelen.... met een sentimenteel sopraantje een duetje zingen.... Onzin, hé... 't Is April, dan voel je het voorjaar... Zeg jij, hoe gaat het met dien artillerieofficier?

LOTTE

Hij is naar Frankrijk vertrokken!

HOLSET

Zijn er nog spotplaten verschenen... op ons allebei?

LOTTE

In de Hindi-Punch; ik sta er als de trouwe Savitri.

HOLSET

Ja, we hebben naam gemaakt, jij ook. Ik ben toch blij, dat je bij me gebleven bent; dat heeft wel eens op het kantje af ongelukken veroorzaakt, maar de mensch is nu eenmaal een gemoedelijkheidsdiertje....

LOTTE

gelalen.

En ik diende als juffrouw van gezelschap.

HOLSET

Particuliere secretaresse!... Je hebt toch wel wat meegemaakt....

LOTTE

Daar word je niet gelukkig van... dat bevredigt tenslotte niet!

HOLSET

getroffen, nadenkend.

Je verdiende iets anders... wat beters... Wie weet...

Jij bent misschien de eenige die ik heb kunnen vertrouwen, de eenige tegenover wie ik gewoon mocht zijn, die zich niet ompraten, of, omkoopen liet. De anderen benijden me of pogen me te exploiteeren.

LOTTE
En Darkhine?

HOLSET
Ik vrees dat ik voor hem eigenlijk maar ben: leverancier van inspiraties. Hoe geweldig zijn brandend woord ook op de groote massa der Oostervolken heeft ingewerkt, in den grond blijft alles een beetje aanleiding tot litteratuur voor hem. Kolzoff heeft me al tweemaal in een concessie-affaire gedraaid....

2e Tooneel.

Vorigen. Berszenyi. Dienaar.

DIENAAR
Professor Berszenyi uit Budapest.

HOLSET
Laat binnen.... We mogen geen half werk doen. Ik roep een congres van geologen samen, om te onderzoeken, of de groote woestijnen van Azië en Afrika bewoonbaar zijn te maken....
Onze professor!

BERSZENYI
U liet mij roepen!

HOLSET
Een grootsche opdracht wacht onze geologen, land- en waterbouwkundigen. Ge kent mijn levensdoel: systema-

tische bewoning der aarde. Op de eenig mogelijke wijze verspreidde ik de volken, mijn ideaal begint zich te verwezenlijken. Ik heb evenwel nog andere perspectieven, verdere en meer vreedzame; de groote strijd tegen de woestijnen. Gij die centraal Azië en Afrika zoo vaak hebt bereisd en onderzocht, acht gij dien nieuwen oorlog mogelijk?

BERSZENYI

Tegen het stuifzand niet; de verandering der vaste gronden wel!

HOLSET

We moeten ook industrialiseeren. Wanneer er enorme kanalen worden gegraven door Turkestan, achter-China en Mongolië, kunnen de bodem-schatten daar worden gewonnen, langs de groote vaarten kan het bouwland geleidelijk worden uitgebreid.

BERSZENYI

Zekere deelen der Sahara liggen beneden den zeespiegel en kunnen worden bevloeid ter voorbereiding voor later.

HOLSET

Ik wil den strijd tegen de leegten. Wees gij mijn legerleider; vorm U een staf uit de meest deskundigen van alle landen, alle hulpmiddelen worden U ten dienst gesteld. Maar laat het een levensdoel zijn en handel snel. Binnen drie maanden verwacht ik het eerste rapport.

3e Tooneel.

Vorigen. Darkhine.

DARKHINE
Het is dringend!

HOLSET

tot Berszenyi.

Zoek mij dezen avond nog eens op.

Berszenyi af.

DARKHINE
Zware donderkoppen op alle einders.

HOLSET
Zie je wel, dat die stilte niet deugde.

DARKHINE
De Portugeezen zijn in opstand. Onze Perzische bezettingstroepen zijn volkomen verslagen en vluchten naar de Pyreneën, waar ze de Basken tegen zich zullen vinden.

HOLSET
Dat kan fataal worden.... Verder....

DARKHINE
Als je nog eens iemand doodschiet... doe het dan beter...

LOTTE
Is ze weer hier?

HOLSET
Ik dacht....

DARKHINE
Dat serpent is niet aan de verwonding gestorven.... dat werd maar rondgestrooid. Na twee jaar is ze tenslotte volkomen genezen en sindsdien heeft ze bij alle grooten in de achterlanden tegen je geintrigeerd.

HOLSET
Natuurlijk heeft ze mijn katholicisme geexploiteerd. Ik heb altijd gedacht dat ik maar een belijder was, nu word ik nog martelaar.... in den ban. Heb ik ooit de katholieken bizonder beschermd?

DARKHINE
Neen. Maar daarover zwijgt ze natuurlijk. Ze klaagt je aan, omdat je publiek de missionarissen steunt.

HOLSET
Voorloopers van onze beweging.

DARKHINE
Ze rekent jou aan, dat de Ukrainers, die Nederland, België en Rijnland bezetten voor de helft al katholieken zijn geworden. Dat al drie Russische kardinalen zijn benoemd, dat de Grieken op het punt staan zich met Rome te vereenigen....

HOLSET
Wat kan dat den Islam schelen?

DARKHINE
Zij suggereert, dat je eerst het Oosten tegen het Westen hebt opgezet, om daarna het Westen, wakker geschud en tot eenheid geraakt, tegen het Oosten aan te voeren. Dat je Buddhisten en Mohamedanen tegen elkaar wilt uitspelen, om het Christendom en Rome de eindvictorie te verzekeren.

HOLSET
Heeft Rome me al heilig verklaard?

DARKHINE
Ik weet, dat je nu al vijf jaren van je eigen Paus in den ban bent gehouden.... en toch merkt iedereen de klimmende macht van Rome, dat nu vrij kan handelen in Rusland en op den Balkan. Niettegenstaande je neutrale houding, ben je in den grond....

HOLSET
Katholiek, een slecht katholiek, die voor God en zijn geweten veel te verantwoorden heeft.

DARKHINE
En toch een soort van apostel... Zóó zie ik je. Ik steun en bewonder je daarom niet minder, maar zoo beginnen anderen je ook te zien.... Je bent gewaarschuwd. Zeg ontvang je die adder? ze wil je spreken....

HOLSET

spottend.

Als m'n revolver geladen is.

DARKHINE
Zag je ze graag verdwijnen?

HOLSET
Dooden vielen er genoeg.... Laat ze fouilleeren.

Darkhine af.

HOLSET

tot Lotte.

Zet je portret op mijn schrijftafel voor je weggaat.... als talisman.

LOTTE

heengaande.

Pas toch op voor die vrouw.

HOLSET
Ik had eenmaal voor mezelf moeten oppassen.

4e Tooneel.

Holset, Warja.

WARJA
Je had niet gedacht me nog terug te zien.

HOLSET
En zeker niet gehoopt. Ik had beter moeten mikken.

WARJA

uitdagend.

Wil je 't overdoen?

HOLSET
Niet meer noodig. Zelfs als je nu revanche kon nemen was er zooveel niet meer aan verloren; mijn werk is bijna volbracht en zou nu ook zonder mij, tot een bevredigend einde raken.

WARJA
Heerscher over Europa!

HOLSET
Ik?.... Ik ben alleen maar waarnemend voorzitter van den raad van bestuurders van den Europeeschen statenbond.

WARJA
Je hebt er veel slag van, anderen tenminste den schijn van macht te laten.

HOLSET
Wanneer binnen een of twee jaren de volkerendistributie is tot stand gekomen.

WARJA
....wil je dan eindelijk mensch worden.

HOLSET
Was ik dat niet immer te zeer?

WARJA
Voor de gedachte vertrapte je het gevoel.

HOLSET
De mensch in mij bedwong immer het andere.... Wel eens met moeite, dat geef ik toe.

WARJA
Dat merkte ik soms.

HOLSET
Je hebt werkelijk een fijn ontwikkeld instinct.

HOLGA

Lotte's portret nemend.

He, 't portret der aanstaande keizerin van Eurazië.

HOLSET
Volgens Hindi-Punch misschien. In werkelijkheid is 't nog immer mijn secretaresse en 't zal niet aan mij liggen, wanneer ze het niet blijft.

WARJA
Er wordt nochtans gefluisterd!

HOLSET
Werd er alleen maar gefluisterd. Er werd bovendien geschoten en met vergif geknoeid.

WARJA

ontwijkend.

Zal je stille liefde dan nooit beloonen?

HOLSET
Zooveel ik kan... Maar niet op de manier die velen denken. Daarmee zou ik misschien laaiende passie... straffen.

WARJA
Dan was ik liever van jou gestraft dan beloond.

HOLSET

spottend.

Deed ik dat al niet een keer? Denk je, dat ik dat over had voor iemand die me volkomen koud liet?

WARJA
Ik stond je idealen in den weg... Maar wanneer ze straks, zooals je zei, vervuld zijn....

HOLSET
Wanneer ik niet meer voorzitter van den Europeeschen statenbond ben.... en ik in colbertje en met 'n bolhoedje op weer door de straten loop.... zeg dolle Tartaarsche, hoe vind je dan zoo'n burgertje?

WARJA
Je bent toch ook rijk geworden.

HOLSET
Jaargeld en honoraria van vroeger werk.... ik heb mijn groote gedachte niet verkwanseld en evenmin als voorwendsel gebruikt.

WARJA
Je vervloekte geest!

HOLSET
Die niemand me ontrooven kan. Die zal blijven regeeren, dat ben ik aan God en aan de wereld verschuldigd.

WARJA
Doe geen beroep op God, die doodslag verbood.

HOLSET
Als je zoo sterk bent in de Tien Geboden, vertel dan eens hoe het zesde en het negende gebod heeten?

WARJA
Het vijfde zegt: gij zult niet doodslaan. Maar jij bent systematisch tot in je geloof toe. Je bestemt den dag van heden voor de misdaad en dien van morgen voor het berouw of de woorden van berouw!

HOLSET
Geen vrede kom ik brengen, maar het zwaard. Ik heb het zwaard gebracht, toen het niet anders ging. Nu heerscht de vrede weer....

WARJA
De groote eeuw van scheiden? Is dat vrede? Bovendien, wie zegt dat de volken zich nog verder om jouw chimeren door elkaar laten gooien?

HOLSET
Portugal raakt in opstand.

WARJA
Maar ook de achterlanden komen in beweging.

HOLSET
Wat beroering blijft altijd in zoo'n perioden. Voor de achterlanden wordt nu spoedig gezorgd. Zoodra ik het presidentschap neerleg, plaats ik me aan het hoofd van het departement dat woestijnen bestrijden zal, door industrialiseering, kanaliseering, ontginning, bevloeiing.....

WARJA
Dus weer nieuwe idealen.

HOLSET
Voor jou blijf ik voorloopig nog te hoog mensch.

WARJA

hard.

Ik vergat te zeggen, waarom ik kwam. Je weet, ik ben een wat avontuurlijke prinses, een half aziatische, en ik heb onder de vorsten en grooten van Zuid-Siberië familie en in Centraal Azië eenige andere relaties. Daaronder zijn Orthodoxen, Mahomedanen en Buddhisten. Toen je persoon nog in nevelen was gehuld, 'n vage groote profeet met een geweldig ideaal, hielden velen je voor een reincarnatie van Dchengis of Kubla Khan. Je geraffineerde organisatiegeest bracht je in de groote dagen van de invasie op de eerste plaats, die je zei niet te begeeren.... wat ik niet geloof.

HOLSET
Binnen twee jaar zetelt hier een ander.

WARJA
Toch werd je nimmer een man naar hun hart, vooral niet toen ze je beter leerden kennen en je bloedschuwheid merkten... dat leek lafheid.

HOLSET
Ik ben geen Rustum, toegegeven.

WARJA
Toen ze vernamen dat je katholiek zou wezen....

HOLSET
Mijn overtuiging drong ik niemand op; ik ben geen geboren apostel.

WARJA
Toen stonden je kansen kwaad. Heelemaal in jouw stijl wist je je paus te bewegen een banvloek klaar te houden, die kwam op 't juiste moment los en redde je.

HOLSET
Van die onthulling zal Leo XV opkijken!

WARJA
Meen je, dat men daarginder gelooft, dat jij inderdaad uit je kerk gestooten bent?

HOLSET
En Napoleon indertijd?

WARJA
Die deed achteraf ook meer voor zijn kerk dan een leger van missionarissen.

HOLSET
Als ik schuld heb voor God en de menschen zal dat misschien mijn straf verzachten.

WARJA
Als!... Als!... Je twijfelt voor je gemak.

HOLSET

beslist.

Het doel is goed en andere middelen zag ik niet... Maar wat wil je eigenlijk?

WARJA
Je vertellen, dat men je wil vervangen door een echten Oosterling.

HOLSET
Kan die 't beter, mij wel.

WARJA

opgewonden.

Men wil een keizer... Begrijp je me... Ik heb macht: de president van Afghanistan is mijn vriend. Hij heeft ontzaglijken invloed... en doet wat ik wil... Wanneer jij wat Buddhistisch of Mohamedaansche gebaren wou... ik wil ze desnoods wat beliegen en zeggen, dat je tot de geheime adepten bent toegetreden....

HOLSET

Ik maak geen figuur met 'n kroon.

WARJA

Spot niet. Het gaat om het allerhoogste. Jou zou een keizerin ontbreken... een van dat donkerder volk, waar je op steunen moet.

HOLSET

snijdend.

Een Messalina!

WARJA

Die zich een ware Magdalena zou toonen.

HOLSET

Vóór haar boete.

WARJA

Eerzuchtig ben ik misschien ook... maar ik doe het toch...

HOLSET

onderbrekend, beslist.

....om jou! Maar ik ben niet eerzuchtig of heerschzuchen doe het om mezelf, om de menschheid... en om jou niet. Met je Fata Morgana laat ik mij niet in. Ik ben meneer Holset, die op een enkel punt niet weet wat hij wil, maar op ieder ander gebied zijn weg gaat zonder weifelen en zonder omzien, naar groote en goede doelen. Tot weerziens!

WARJA

in bedwongen woede

....op de terechtstelling!

Warja snel af.

5e Tooneel.

Holset. Darkhine.

DARKHINE
Je hebt 't toch nog overleefd.

HOLSET
Vandaag wel, maar hoe lang nog?

DARKHINE
Dreigde ze?

HOLSET
Ze wil keizerin van Eurazië worden. Ik hou ongelukkig meer van 'n bolhoed dan van 'n kroon!... ik vrees, dat die in dezen tijd, zelfs in Azië, niet lang meer in de mode blijft. Bovendien wou ze een apostaat van me maken.

DARKHINE
Doe alsof...

HOLSET
Ik heb al genoeg te verantwoorden zonder dat. Neen... Neen... Was ik vrij en zij zonder verleden... ik geef toe... aan iemand als zij zou ik tengronde kunnen gaan en dat verlangt mijn onderbewustzijn van de liefde. Lag niet achter de volkerenverdeeling voor mij het groote ideaal der bewoonbaarmaking van midden Azië en Afrika... wie weet. Door dezelfde roeping, waardoor ik het zwaard

bracht, wil ik ook de ploeg brengen. En daarom moet mijn geest tot elken prijs hoog blijven.

6e Tooneel.

Vorigen. Trepof.

TREPOF

haastig zich voorstellende.

Trepof, volkscommissaris buitenlandsche zaken.

DARKHINE
Ook wel Rosenhain geheeten.

HOLSET
Waarom zoo gehaast?

TREPOF
Het loopt mis! Het loopt mis! ik kom nog gauw de kwestie van die olie-concessies om Bakoe regelen. We zullen de Amerikanen maar terwille zijn en de streek onafhankelijk verklaren.

HOLSET
Ook van de Wallstreet?

TREPOF
Trek de troepen eruit terug. Dank de betrokken Kaukasische regimenten gauw af.

HOLSET
Die kunnen nu niet worden gemist!

TREPOF
Geef ze dan een anderen naam. Het moet. Ik vertrek vandaag nog naar London om de zaken te regelen.

DARKHINE
De ratten verlaten het zinkende schip. Zeg, Rosenhain,

wij weten ook nog wat: je vlucht en redt je zelf en je rijkdom bij de Amerikanen, waaraan je trouwens al lang verkocht bent.

7e Tooneel.

Vorigen. Lotte, Militaire chef en officieren.
Ze komen ontsteld binnenstormen; Trepof sluipt weg.

MILITAIRE CHEF
De opstand in Portugal breidt zich snel uit. Spanje en Zuid-Frankrijk raken er door in beroering en vallen de bezetting aan.

HOLSET
Vraag hulptroepen uit achter-Indië.

MILITAIRE CHEF
De houding der Aziaten wordt hoe langer hoe meer terughoudend. Ook daar broeit wat.

HOLSET
Koop ze desnoods om.

MILITAIRE CHEF
De middelen gaan achteruit en de schatplichtigen raken uitgeput.

HOLSET
We zijn nu over de helft van ons plan.

MILITAIRE CHEF
We handhaven ons geen jaar meer in de excentrische gebieden.

DARKHINE
Laat die slet dooden of zet ze gevangen, voordat ze heel de achterban van jou en de groote zaak afvallig maakt.

HOLSET

Geen bloed.... Als 't nog kan moet ze voorloopig worden opgeborgen. Of 't baten zal? Wat daarachter gebeurt was vrijwel onvermijdelijk.

Tot Militaire Chef energiek.

Nog eenmaal.... ik hoop dat het voor mij en de anderen den laatsten keer zal wezen... zeg ik: geen concessies, demp den opstand; ik wil niet vernemen hoe. Maar het geschiede nogmaals snel en radicaal.

8e Perspectief.

Centraal Azië. Een groep vorsten.

1e VORST
We moeten snel besluiten. De kansen worden met den dag slechter. Japan dat onze rijzende macht vreest, keert zich tegen ons. De onzen bezetten goede landen, wij willen die houden.

2e VORST
Laten we een conflict met den Drijver zoeken en tegelijk de hulp der Portugeezen, Spanjaarden en Provençalen inroepen.

3e VORST
Bied ook een bondgenootschap aan.

1e VORST
Aan keeren der kansen geloof ik niet.

3e VORST
Toch goed dat de macht van dien laf f en rekenaar ineenstort.... Zoo waren onze oude keizers niet.

2e VORST
Zoover hebben die ons nooit gevoerd.

1e VORST
Wat voor jou, panterziel, om met dien sluwen cijferaar te dwepen.

8e Tafereel.

Kapel als in 5e Tafereel. Vallende nacht. Holset is gevangen en wordt door eenige soldaten bewaakt.

1e Tooneel.

Holset. Geestelijke. Wachter.

HOLSET

tot wachter.

Gij wilt U wel even terugtrekken. Vluchten kan ik toch niet. Dat is ook maar beter. Nu komt de rust dra voor mij.

Wachter trekt zich terug.

HOLSET

tot Geestelijke.

Ik geloof dat de eeuwigheid voor mij snel nadert. De gedachte verplettert mij toch niet. Groot heb ik mij nimmer gevoeld; alleen kon ik niet blind ervoor wezen, dat de meeste anderen nog kleiner waren dan ik.

GEESTELIJKE

Verneder U in deze stonden.

HOLSET

Ik heb altijd waar willen wezen, en ongedwongen zien en voelen. Voor God moest ik dan nederig zijn, voor de menschen niet altijd. Het oogenblik komt nabij, waarin God zal oordeelen over mij, naar den staat waarin ik de eeuwigheid zal worden ingestooten. De raad der momenteel winnende legeraanvoerders zal binnen een half uur vonnis vellen. Laten wij van het einde spreken. Ik wil gereed zijn.

GEESTELIJKE

Gij zijt in den ban.

HOLSET
De ban werd niet opgeheven, daar zorgden vrienden voor.

GEESTELIJKE
Dan kan ik uw biecht niet hooren.

HOLSET
Er is immers doodsgevaar. Gij begrijpt wel hoe het vonnis zal luiden. Vóór de opstand onderdrukt kan wezen, moet ik verdwenen zijn.

GEESTELIJKE
Hebt gij berouw over het ontzettende kwaad dat gij hebt aangericht. Zooveel millioenen dooden en gewonden, zooveel ellende en roof, kerken en kloosters en steden verwoest, Godgewijde maagden onteerd....

HOLSET
Weet ik dat allemaal niet beter? Ik wil berouwen, al wat voor God kwaad moge wezen, ook al ware het de daad, waarvan ik de groote glorie voelen blijf tot in het opperste moment: de dood. Ik wil betreuren, al wat strijdig was met Gods wil, ook al kan ik dat niet inzien. Ik erken mijn inzicht als onvolmaakt en troebel en verwerp wat slecht zou wezen, omdat het tegen de hooge wijsheid en goedheid Gods indruischt.

GEESTELIJKE
Vreest gij den dood?

HOLSET
Nog altijd niet. Ik heb heel mijn leven onder een lichte narcose geleefd, die voor mij bijna pijnloos deed wezen,

wat anderen als felste leed voelden. Zoo sta 'k nu voor het einde. Ik drijf erheen zonder het goed te kunnen begrijpen. Toch voel ik de huivering van het geweldig mysterie door mijn wezen dalen... Neemt gij vrede met mijn zielstoestand, laten wij dan even naar den biechtstoel daar ginder gaan.

Beiden ierzijde af.

2e Tooneel.

Lotte, Darkhine.

DARKHINE

De wachters behooren tot een opstandig regiment uit zijn land; ze laten zich misschien bepraten.... Waar is hij?

LOTTE

schreiend.

Denk je waarlijk dat hij verloren man is?

DARKHINE

Nu de Aziaten zien, hoe snel de opstand Rusland nadert, beginnen ze voor hun macht te vreezen. Hun verraad lijkt me maar schijn; ze willen van twee kwaden het minste kiezen.

LOTTE

Als de opstand in Midden Europa nog bedwongen kan worden?

DARKHINE

Ik geloof niet meer eraan. Onze hoofdmacht trekt in paniek terug. Het zou hem toch niet meer redden. Iedereen weet dat met hem de organisatie van den inval neerstort.... ik geef hem dus geen half uur meer.

LOTTE

uitbarstend.

Dat alles is de schuld van die slet.

DARKHINE

Ze gelooft het en wil het anderen doen gelooven. Zeker heeft ze een funesten invloed gehad op onze Buddhistische en Mohamedaansche bondgenooten!... Maar de fatale slag viel toch in het Westen.

3e Tooneel.

Vorigen, Holset, Geestelijke.

HOLSET

De koude der naderende eeuwigheid vriest al het kleine en onreine weg uit mijn ziel. Alles is nu geleden en bijna voorbij. Ik dank jullie wel. Jou Darkhine, voor je wilde begeestering. Ik wees maar het doel en in de verte soms de wegen erheen, maar door jouw zangen werden onze millioenen erheen gedreven. Je directe hulp overal en op alle momenten maakte mij ook veel mogelijk.

tot Lotte.

Jou dank ik voor iets heel reins en heel heiligs! In mijn nabijheid heb ik jou, wild vogeltje van zeven jaar hier stil zien worden.

Maar ik leefde onder te veel bewegingen tegelijk, te veel geest voor het gevoel, te veel gevoel voor den geest; te veel van lagere orde soms voor de hoogere, teveel van de hoogere voor de lagere, altijd gesplitst in evenmachtdge deelen. Dit is voorbij. In de reinheid van dit groote moment zie ik helder en dank je voor de kleine diepe weldaad van je trouwe aanwezigheid.... en van iets beters, dat nu

heilig blijkt, vooral nu... dat ik meen te mogen danken.... zóó....

kust Lotte op het voorhoofd.

als ik vroeger had moeten doen. Schrei er niet om... 't Is beter zóó. Ik ga van je weg met de zuiverste herinnering. Ik hoop dat je ook van mij....

Lotte omhelst hem hartstochtelijk.

Ja... zoo kunnen de levenden doen... Ik voel me zoo al niet meer.... God behoede je... denk ook jij aan de eeuwigheid.

4e Tooneel.

Vorigen. Warja.

LOTTE

gillend.

Durf jij je laten zien, reptiel?

HOLSET

Wees stil... Niet onrechtvaardig zijn. Wat geschiedde moest toch eenmaal gebeuren. Ze kan het enkel hebben verhaast. Ze verwekte passief verraad; het Westen zelf zal mij richten.

WARJA

De eer van je overwonnen te hebben poog je me afhandig te maken.

HOLSET

Je hebt je gewroken... verslagen hebben mij mijn eigen rasgenooten. Toch heb je aan mijn noodlot meegewerkt, wees tevreden. Overwonnen in mij heb je enkel eenmaal het beste van mijn gevoel.

WARJA

triomfeerend.

Erken je dan toch...

HOLSET

Het is nu diep genoeg voorbij... Ik verwijt je overigens niets.

WARJA

Ben je dan zoo tevreden met wat komen gaat?

HOLSET

Liever met mezelf en tien minuten tijd mensch, dan nog dertig jaren met jou....

WARJA

Beest! zeg het toch!

HOLSET

met walg.

Ga nu... wacht nog een half uurtje buiten, dan ben je volkomen voldaan.

DARKHINE

dreigend.

Weg, of je gaat hem vooraf!

WARJA

weifelend.

Dat... heb ik toch niet zoo gewild....

DARKHINE

Eruit!!!

5e Tooneel.

Vorigen, Hooge raad der Westersche legerleiders. Zij nemen plaats achter een tafel.

VOORZITTER

Gij zijt de Groote Drijver? Uw naam...

HOLSET
Mijn overleden ouders lieten mij een onbesproken naam achter. Die blijve onbekend tot de toekomst over mij heeft geoordeeld. Ik noemde mij van Holset; de wereld scheldt mij als de Groote Drijver.

VOORZITTER
Gij weet wat dit moment beduidt.

HOLSET
In elk geval voor mij het einde. Dit verhoor zij dus kort. Wat ik deed weet gij allen bij ondervinding; hoe gij over mijn werk oordeelt is mij bekend.

VOORZITTER

plechtig.

Tien millioen dooden.

HOLSET
Zestig millioen dreef ik uit Europa.

VOORZITTER
Uw eerzucht....

HOLSET
Eeuwen lang kunnen de volken vrij weer bloeien en behoeven de moeders niet met angst haar zonen volwassen te zien worden.

VOORZITTER
Spreekt gij van de moeders? Wien hebben ze feller gevloekt?

HOLSET
De moeders der komende tijden zullen mij zegenen. Ik heb geen berouw over de wereld zooals ik die liet worden.

RAADSHEER
Dat zal Uw dood zijn.

HOLSET
Gij moet mij snel veroordeelen, ik begrijp het. Mijn dood dient een fait accompli te zijn voor de krijgskans wenden kan. Ik laat U mijn erfenis.

VOORZITTER
Spot niet in dit oogenblik.

HOLSET
Ik sta nu al buiten het leven en spot niet meer. Werkelijk, U allen, vrienden en vijanden van het moment, laat ik mijn erfenis, de groote gedachten van orde in de bewoning der aarde en van den strijd tegen de woestijnen. Doch maakt nu haast; spreekt uw vonnis: De Groote Drijver zal sterven.

VOORZITTER
Gij hebt het zelf uitgesproken.

HOLSET
Ge hoeft me niet meer te vreezen. Van U vraag ik clementie voor mijn profeten als ze U in handen mochten vallen; van mijn profeten vorder ik ze bij voorbaat voor U, wanneer de kansen mochten keeren. Er zij nu een einde aan het groote scheiden, aan al die tranen en dat bloed.

DARKHINE
Waarom verdedigt gij U niet? Ge kunt toch bewijzen voor een ideaal te hebben gestreden, dat tot heil moest worden voor allen. Ge hebt toch zonder eigenbaat....

HOLSET
Waartoe zou dat pleiten dienen? Mijn dood moet immers de moreele catastrophe beduiden....

tot rechters.

Ge hebt mij m'n vonnis laten uitspreken, binnen hoeveel tijd moet dat worden uitgevoerd?

VOORZITTER
Onverwijld.

HOLSET
De zaken staan voor de onzen nog zoo slecht niet, merk ik. De gunstige wending zal ik intusschen niet meer beleven. Hoe eindig ik?

VOORZITTER
We laten U de keuze.

HOLSET
Dat dit zoo zou geschieden, heb ik vroeger wel eens vermoed... Ik dank u... Ik moet tot God... Dat stukje weg tot Hem dat nog over de aarde gaat, wil ik ook vrij tot Hem opblikken. Mijn dood zij als mijn leven: een snel opstijgen gevolgd door nog schielijker val. Laat de stuurinrichting eener vliegmachine voor een oneindige vlucht omhoog stellen in de richting van de Karpathen.

Raadsheer geeft fluisterend bevel aan een der rechters die heen gaat.

HOLSET
Ik dank U nogmaals. De gruwel eener executie bleef mij bespaard. Nu zal de natuur zelf mij dooden, door bevriezing of snellen val. Ze doet het duizendmaal per dag voor anderen in de huizen op wel wreeder wijze.

VOORZITTER
Wij eeren uw grootheid toch.

HOLSET
Ik ben geen held. Ik heb zelf niet gestreden; dat liet ik anderen doen. Ik ben een sluwe idealist geweest, koppig, flegmatiek en wat berekend.

DARKHINE
Als ge zijn grootheid eert, kunt ge hem niet verbannen?

Het gerucht van den motor eener vliegmachine wordt hoorbaar.

LOTTE

schichtig.

En ik zie het bliksemen in de verte!

HOLSET
Boven het gebergte? Misschien zal de bliksem zelf mij richten. Vergeve God mij deze laatste ij delheid.... ik ga....

Hij drukte Darkhine innig de hand. Lotte komt nader en valt hem half onmachtig in de armen.

HOLSET
God bescherme je.... Het moet zoo zijn.... Ik vermoed dat het leven lieflijk had kunnen wezen.... Als ik je vroeger zóó had gezien....

VOORZITTER

somber.

Leefden nu misschien millioenen menschen nog....

HOLSET

beklemd.

Herinner mij niet daaraan.... Ik heb dat niet gewild.... Geen vrede kwam ik brengen, maar het zwaard....

GEESTELIJKE
Verzoek God niet meer in dit moment en met die woorden.

HOLSET
Gij hebt gelijk.... God zij mij genadig, zoo ik dwaalde.... Mijn geloof in mijzelf en in mijn zending aanvaarde Hij als mijn hoogste en laatste offer.

Hij zoent Lotte nogmaals op het voorhoofd.

Vaarwel.... Vaarwel....

Darkhine voert Lotte weg.

Ik dank U allen.... En gelooft mijn laatste woord: ik heb het goede gewild.... ik vrees zelf soms: op een slechte wijze.

HOLSET
Vrede zij die van goeden wille is geweest.

Allen af.

9e Perspectief.

Pas in een hooggebergte. Men ziet een monument voor den Grooten Drijver, waarop hij staat met den aardbol op de handen. Op het voetstuk men in groote letters: 'Er zij orde in de bewoning der aarde'. Veel hooggeplaatste personen zijn voor het monument verzameld. Terzijde daarvan en daarachter volk.
Een kardinaal treedt naar voren om een feestrede te houden.

KARDINAAL

Nu, na vijftig jaren, weten wij rechtvaardiger te oordeelen. Na een halve eeuw vermogen wij eerst de groote lijnen te zien van zijn werk, een werk dat wij allen moeten voortzetten, zij het op vredelievender wijze. Zijn ideaal was groot en waar hij zondigde, zondigde hij toch uit liefde. Tot veel kwaad was hij enkel maar aanleiding. Veel en slechte dingen werden in zijn naam verricht, waarvan hij nimmer iets vernam of niet de juiste toedracht. Valsche theoriën werden hem in den mond gelegd, ofschoon hij ze nimmer leerde. De banvloek die hem trof, gold niet zijn doel, doch de in zijn naam gebezigde middelen en datgene wat voor zijn leer werd uitgegeven. Hij zweeg te lang, om zijn doel alweer. Ons klaarder weten laat ons helderder oordeelen dan toen mogelijk was, en hier - waar de bliksem zijn tocht tot God even brak, waar zijn ziel werd teruggekaatst tot haar Schepper - hier mogen wij thans met zuiver hart een krans leggen op het graf van hem, wien veel zal worden vergeven, omdat hij veel, omdat hij al zijn medemenschen heeft

liefgehad, op een ruige wijze weliswaar, doch zonder zucht tot eigenbaat. Hij ruste nu, gelouterd, in God.

Tusschen de kransen der republieken van heel de wereld leg ik er thans een met de wit-gele kleuren.

Door Kardinaal en anderen worden kransen gelegd aan den voet van het standbeeld. Plots dringt zich een oude dame met een bloemstuk door de menigte. Als de kardinaal deze ziet, leidt hij haar tot aan het monument.